

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 17, Sayı 4 (Aralık 2020), ss. 554-590

DOI: 10.1501/MTAD.17.2020.4.31

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

MAKALE

Genel Güç Teorisi Bağlamında Devlet-Toplum İlişkisi (Analitik Model Önerisi)

Babak SHAHED

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Ankara)

ÖZET

Genel teoriler, hipotez ile ampirik araştırmaların ilişki biçiminin niteliği ve mekanizması üzerine yoğunlaşarak yeni hipotezlerin oluşturulması, mevcut bilgi ve bulguların sistematikleştirilerek bütüncülleştirilmesi ve tarihsel birikim ve kazanımların söylemleştirilmesi yönünde genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu genel çerçeve, temel nedenler üzerinde durarak nedensel etkenler ve nedensel mekanizmayı açıklamaya çalışarak nihai etkeni, mekân-zaman sınırlarının anlamsal içeriğinin ötesine taşıyarak öznel bir mekanizmaya bağlar.

Bu çalışmada, genel teoriler çerçevesinde toplumsal etmeni nedensel etken ve araçsal kaynakları nedensel mekanizma olarak kabul eden *Genel Güç Teorisi* bağlamında devlet-toplum ilişkisi incelenmektedir. Bu çalışma kapsamında 1980'lerden sonra devlet-toplum ilişkisini bir toplumbilimsel sorunsal olarak ele alan ve devlet ile toplumun karşılıklı ilişkiyle bir bütünü oluşturduğunu ileri süren farklı düşünürlerin yaklaşımları ele alındıktan sonra devlet-toplum ilişkisini soyut bir biçimde inceleyen ve genel niteliklerini anlatan analitik bir model önerilmiştir. Bu analitik model, güç kavramının özünü oluşturan özlü nitelikleri temel alarak devlet-toplum ilişkisinin çeşitli düzeylerdeki çok boyutlu ilişkilerini incelemektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Devlet, Toplum, Genel Güç Teorisi, Devlet-Toplum İlişkisi.

ABSTRACT

General theories provide a general framework for the formation of new hypotheses by focusing on the nature and mechanism of the relationship between the hypothesis and empirical research, systematically integrating existing knowledge and findings and discourse of historical accumulations and gains. This general framework connects the final factor to a subjective mechanism by moving beyond the semantic content of space-time boundaries by trying to explain the causal factors and causal mechanism by emphasizing the main causes.

In this study, state-society relationship is examined in the context of General Power Theory, which considers social factors as causal factors and instrumentalist sources as causal mechanisms in the context of general theories. Within the scope of this study, after the socio-scientific problematic of the state-society relationship after the 1980s, the approaches of the different thinkers who claim that the state and the society form a whole with the mutual relationship are analyzed and the general characteristics of the state-society relationship are analyzed in an abstract way. model is proposed. This analytical model examines how many-dimensional relations of the state-society relationship are at various levels, based on the essential qualities that form the core of the concept of power.

KEY WORDS

State, Society, General Power Theory, State-Society Relationship

1. Giriş

Devletin varlığının niteliği ve toplumla ilişki biçimi ile ilgili oldukça geniş ve çeşitli söylemler, yaklaşımlar ve kuramlar mevcuttur. Bunlar, merkantilizmden liberalizme, sosyal korporatif devletten serbest piyasa ekonomisine, klientalizmden meristokrasiye, polis devletinden hukuk devletine, ulus-devletten plüral oydaşmacı demokrasiye, lonca sosyalizminden korporatif liberalizme, sosyal devletten modern refah devletine, korporatif devletten yol gösterici devlete, demokratik devletten despot devlete uzanmaktadır. Bu unvanlar sayfalarca devam ettirilebilir, ancak tarih boyunca her zaman yenilenen devlet tipleri ve toplumla ilişki biçimlerini anlamak için sadece devletin kurumsal görünümü ve fiziksel ifadesini ve toplumun organik dayanışmasını incelemek yeterli değildir. Bu iki yönlü ve karşılıklı ilişkili ve göreceli düzeyleri bir araya getirerek devlete belirli bir örgütsel birlik ve amaç kaynaştırıcılığı kazandıran soyut yönler ile bu süreçte belirleyici rol üstlenen toplumun katılımcı doğası da dikkate alınmalıdır.

Bu bağlamda devletler ve toplumlar arasındaki ilişkinin özellikleri nelerdir? Bu ilişkiler hangi parametrelere dayanmaktadır? Dünyanın farklı bölgelerindeki çeşitli devletlerin egemenliği altında yaşayan çeşitli toplumlar için tek bir ilişki türü ya da ilişki biçiminden söz edilebilir mi? Devlet-Toplum ilişkisinin belirleyici unsurları nelerdir ve **sivil toplum-devlet** dikotomisi bu ilişkinin neresine konumlanmaktadır? Bu sorular **modern devlet kavramının** tanımsal gelişiminin sonucunda ortaya

çıkarak **devlet-toplum ilişkisi analizinin** temel sorularını oluşturmaktadır. Bu sorulara yanıt olarak ileri sürülen ve modern devletin doğası ve devletin toplumla ilişkisi ya da toplumun varoluşuna anlam veren devlet merkezli ögelerin araştırılması konusunda ortaya konulan birçok tezin eksik yönü ya devlet ya da topluma ağırlık vererek devletçi bakış veya toplum ağırlıklı indirgemeciliğe neden olmuştur. Bu sebeple 1980'lerin başından itibaren bazı akademik çalışmalar devlet ve toplum arasındaki dengeyi dikkate alarak devlet-toplum ilişkisinin niteliklerini bir bütün olarak ele almaya çalışmıştır. Devlet ya da toplum eksenli bir indirgemeciliğe düşmemeye çalışan bu çalışmaların içinde Bob Jessop, Joel S. Migdal, Peter B. Evans, Barry Buzan, Eran Vigoda Gadot ve Michael Mann'ın eserleri bilim çevrelerince dikkate alınan önemli eserlerin başlıcalarıdır.

Bu akademisyenlerin çalışmalarında devlet ve toplum arasında ilişkiyi şekillendiren ve bu ilişkiyi önemli ölçüde etkileyen faktörler nelerdir, devlet ve toplum arasında ne zaman çekişme ve çatışma ortaya çıkabilir, bu çekişme ve çatışmayı neler derinleştirebilir, ya da neler engelleyebilir gibi sorulara yanıt aranırken devlet ve toplum arasındaki ilişkinin teorik incelenmesi ve temel kavramların epistemolojik yeniden tanımlanması da yapılmıştır.

Bu makalede, devlet-toplum ilişkisini bir toplumbilimsel sorunsal olarak ele alan bu düşünürlerin çıkarımlarından yola çıkarak devlet-toplum ilişkisini soyut bir biçimde ele alan ve genel niteliklerini anlatan bir genel çerçeve modeli üzerinde durulmuştur. Bu analitik modelde, kavramsal yaklaşımların özelliklerini dikkate alarak **güç** kavramının özünü oluşturan özlü nitelikleri de unutmadan devlet-toplum ilişkisinin çeşitli düzeylerdeki boyutları ele alınacaktır. Buradaki devlet ve toplumun ilişkisel biçiminin anlatımında yapısal-sistematiik yaklaşım temel alınmıştır. Buna göre tümel bir muhit içinde birbirleriyle ilişkili iki farklı yapı olarak ele alınan devlet ve toplum üzerinde iç ve dış etkiler incelenecektir. Başka bir ifadeyle devlet ve toplum ilişkisi çeşitli değişkenler ve etmenlerin çok düzeydeki etkisiyle şekillenmesi değerlendirilecektir.

2. Bob Jessop: Stratejik İlişkisel Yaklaşım Modeli

Marksist devlet kuramının genel kavramlarını rafine ederek ya da ara kavramlar geliştirerek Marx'ın genel kuramsal modelini işler hâle getirme çabasında bulunan Bob Jessop, devlet-toplum ilişkisini *sınıf fraksiyonları, iktidar bloğu ve hegemonya krizi* gibi kavramlarla ele alıp devlet-toplum ilişkisinin bütüncül boyutunu kendine özgü varsayımlar ve nitelikler üzerinde kurgulanan *Stratejik İlişkisel Yaklaşım* ile çözümlemektedir. Jessop, devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi betimlerken daha genel

anlamda ekonomi-siyaset birlikteliğine dair çözümlemeleriyle *birikim stratejisi*, *hegemonya krizi* ve *hegemonya projesi* gibi kavramlardan yararlanmaktadır.

Bu yaklaşım, kurumsal bir topluluk olarak devletin kompleks varlığının tüm politik süreci biçimlenmeye ve koşullandırmaya devam edebildiği sürece devletin biçimini herhangi bir politik temsiliyet ve/veya devlet müdahalesi tahlilinin tam kalbine yerleştirmektedir. Fakat aynı zamanda, devlet dışında olduğu kadar içinde de mücadele eden çeşitli güçlerin farklı oluşumuna ve bu güçlerin göreceli ağırlıklarını belirleyen farklı yapısal ve konjonktürel etkenlere de dikkat çekmektedir (Jessop 2013: 190). Jessop'a göre devlet teorisinin problematik oluşturan meseleleri arasında, ulus-devletin değişen dünya sistemindeki işlevi, hegemonyanın açık doğası ve güç ile eklemlenmesi, devletin dönemselleştirilmesi, toplumsal temelleri, devlet iktidarının sınıfsal birliğinin kaynağı ve varolduğu iddia edilen devletin göreceli özerkliğidir (Jessop 2013: 244). Bu sebeple *Stratejik İlişkisel Yaklaşım Modeli* devletin biçim olarak üç özelliği, yani kurumsal bir topluluk olarak devletin eklemlenme biçimi, müdahale biçimleri ve temsiliyet biçimlerini sorgulamaktadır.

Bu bağlamda Jessop, devlet formasyonu ve sisteminin incelendiği ve incelenebileceği en az altı bakış açısı önermektedir (2016: 20):

Devlet Analizine Altı Yaklaşım			
Yaklaşım	Odak	Anahtar Temalar	İlgili Disiplinler
Tarihsel Oluşum	İlkel devlet oluşumu, devletin sonraki değişimi, devlet aygıtlarının değişik unsurlarının soykütüğü	Siyasal otoritenin ülkeselleşmesi, devlet aygıtlarının çekirdek özellikleri, devletin krizi, iktidar yitirimi, devrim	Arkeoloji, antropoloji, jeopolitik, tarih, askerî-savunma bilimi, örgüt çalışmaları, kamu yönetimi
Biçimsel Oluşum	Bir tahakküm biçimi olarak devlet; rejim ve devlet tipleri, işlevsel farklılaşma	Biçim işlevi takip eder ya da biçim işlevi karmaşıktır, 'Göreceli Özerklik' demokrasi ve diktatörlük	Tarihsel maddecilik, uluslararası ilişkiler, hukuk, siyaset bilimi, devlet kuramı
Kurumsal Analiz	Devletin bölümleri arasındaki ilişki; kurumsal bir bütünlük olarak devlet (sistemi), kurumsal tasarım	Kurumsal eşbiçimlilik ya da bütünlüçlülük, yordam bağımlılığı ve şekillenmesi	Farklı disiplinler içerisinde tarihsellik, örgütlenme, sağlık ve sosyolojik kurumsalcılıkla ilgili olanlar
Yaklaşım	Odak	Anahtar Temalar	İlgili Disiplinler

Fail-Merkezli Kurumsal Analiz	Devlet yöneticileri ve diğer devlet görevlileri, siyasal aktörler, siyasal davranış, güçler dengesi	Liderlik, karar alma, siyasal hesaplama, siyasal devşirme, toplumsal temeller, hegemonya	Aktör-ağ kuramı, tarihsel kurumsalcılık, kamu politikası çalışmaları, sosyoloji
Biçimsel Analiz	Devlet ve toplum; devlet ve uygarlık; toplumsal gömülmüştük	Bağlam içinde devlet, tarihsel yapılar, altyapı-üstyapı, toplumsallaşma	Karşılaştırmalı siyaset, coğrafya, tarih, tarihsel sosyoloji, siyasal iktisat
Devlet Semantiği, Siyasal Söylen	Devlet kavramı, 'fikir olarak devlet', devlet ve devlet sistemleri felsefesi ve teorileri	Devlet projeleri, siyasal imgesellik, siyasal anlatılar, ahlâki-siyasal hegemonik vizyon, ideolojik kritik	Kavramsal tarih, eleştirel söylem analizi, kültürel çalışmalar, siyaset felsefesi ve kuramı, anlambilim

Devlet-sivil toplum ilişkilerine odaklanırken, devlet formasyonunu oldukça geniş tarihsel gelişim içerisinde yerleştirmeyi amaçlayan Jessop, devleti bir ülkesel alanda, toplumsal olarak belirlenmiş işlevi, ortak çıkarları, genel irade veya bu toprakları ile özdeşleştirilip tahayyül edilmiş siyasal bir topluluk adına toplumun üyeleri üzerinde kollektif olarak bağlayıcı olacak kararları tanımlayıp uygulamak olan nispeten birleştirilmiş, toplumsal olarak düzenlenmiş, stratejik olarak seçilmiş topluma gömülü kurum ve örgütlerden oluşan (Jessop 2016: 80) bir aygıt olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama, devleti bir kurumsal sorunsal olarak ele almakla birlikte devletin toplumla olan bağına da işaret etmektedir.

Devlet-toplum ilişkisinin analizinde *Stratejik İlişkisel Yaklaşımı* kullananlar devletin özünü kavrama teşebbüslerini reddedip, bunun yerine onun değişen biçim, işlev ve etkilerini araştırmada kullanışlı kuramsal ve yöntemsel araçlar üzerinde durmayı amaçlarlar. Devleti maddî, tümleşik bir şey veya birleşik bir özne olarak göz önüne almak yerine, Stratejik İlişkisel Yaklaşım bakış açısını sadece devlet aygıtına değil, aynı zamanda devlet sistemi içinden, onun aracılığıyla veya ona karşı kendi kişisel çıkarlarını ilerletmeye çalışarak değişen güç dengelerinin olumlu bir dışavurumu olarak devlet iktidarının uygulama ve sonuçlarını da kavrayacak şekilde genişletir (Jessop 2016: 87). Bu bağlamda Stratejik İlişkisel Yaklaşım, devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi, devletin boyutlarını ve toplum ile olan ilişkisinde kriz eğilimini devletin tipi, biçimi, siyasal temsil tarzı, siyasal rejim ve özgül siyasal paradigmaları dikkate alarak şöyle özetlemektedir (Jessop 2016: 93):

Devletin Altı Boyutu ve Bunların Kriz Eğilimi

Boyut	Tanım	SİY'in Kuramsal Değeri	Krizin Boyutları
Üç Biçimsel Boyut			
Temsil tarzı	Bu, toplumsal güçlerin devlet aygıtlanma ve onun kapasitelerine erişimini sağlar	Devlete erişimde eşitsizlik; devlete karşı uzaktan direnme kabiliyetinde eşitsizlik	Temsil krizi
Eklemlenme tarzı	Devletin bölüm ve düzenlerinin kurumsal mimarisi	Karar verme, yapma ve uygulama kapasitesinde eşitsizlik	Kurumsal entegrasyon krizi
Müdahale tarzı	Devletin içine ve dış çevresine müdahale tarzları	Farklı müdahale ve konum ve mekanizmaları	Rasyonalite krizi
Üç Tözel Boyut			
Devletin toplumsal temeli	Kurumsallaşmış toplumsal uzlaş	Devlete, devlet projesine, belirli kamu politikası setlerine ve hegemonik tahayyüle desteği korumak için halka verilen maddi ve sembolik tavizlerin eşitsiz dağılımı	İktidar bloğunun krizi; devlete ve partilere duyulan hoşnutsuzluk; sivil itaatsizlik, iç savaş, devrim
Devlet projesi	Devletin operasyonel birliğini ve onun eyleme kapasitesini korur	Devlet kurumlarını ve failleri yönlendirerek bütünlük devlet sisteminin imkânsızlığını aşmak	Meşruiyet krizi
Hegemonik tahayyül	Devletin daha geniş toplumsal formasyona dönük hedeflerini ve doğasını tanımlar	Ortak çıkar vb'lerin geliştirilmesi açısından tanımlanmış devletin meşruiyetini sağlar	Hegemonya krizi

Jessop'a göre devlet-toplum ilişkisinin toplumsal boyutu bazen öznel olarak kâh örgütlü kâh örgütsüz siyasal güçler olarak tanımlanıp devlet sisteminin temel yapısını, manevra tarzını ve hedeflerini destekleyen toplumsal güçlerin özgül bir konfigürasyonuna işaret eder. Devlet formasyonunun erken aşamalarından çağdaş döneme kadar, askerî organizasyonun toplumsal katmanları ve temelleri, iktidarın kapsamlı yapılanmasında önemli faktörlerdi. Daha genel terimlerle, toplumsal temelin konfigürasyonu, devlet sistemi içerisinde kırılan yansımaları olan istikrarsız bir uzlaş dengisini içerir (Jessop 2016: 111). Bu tanımlamaya göre devlet-toplum ilişkisinin toplumsal boyutu çok unsurludur ve bu temeli oluşturan farklı güçlerin devlete bağlılıkları, farklı konjonktürlere bağlı olarak değişiklik gösterir (Jessop 2016: 112). Bu anlamada Devlet eylemleri, oluşumunu tamamlamış bir özne olarak devlet gibi ele alınmamalı, daha ziyade gelişim hâlinde, niyeti kesinleşmemiş ve devlet

içinde devletlerin veya rakip toplumsal güçlerin sorunlu bir stratejik alan üzerine güç uygulamalarının karmaşık bir bileşkesi olarak görülmelidir (Jessop 2016: 133). Bu bağlamda toplum kavramı hiçbir zorunlu merkez ya da birleştirme ilkesi olmaksızın dağılmış pratikler çokluğunun ürünleri olarak tanımlanmaktadır (Jessop 2013: 301).

Devlet ile toplum arasında kurucu ilişkiye dikkat çeken *Stratejik İlişkisel Yaklaşım*, devletin hem kurumsal-biçimsel hem de toplumsal-stratejik yönlerine eşit bir biçimde ağırlık vermektedir. Bu yaklaşım, devleti sınıflar arası mücadelenin değil, kurumsal olarak kurgulanmış strateji ve projelerin mücadele alanı olarak görmektedir. Sivil toplumu özel ekonomik olmayan ilişkilerin yeri olarak tanımlayan Jessop'a göre devletin görece özerkliği ekonomik bölgeden ve sivil toplumdan ayrılan biçimlerinin, kendilerine has kurumsal yapılarının, toplumsal tabanlarındaki destek ve direnişin ve belirlenmiş hedef veya görevlere ulaşmadaki politikalarının etkinliğinin karmaşık sonucudur (Jessop 2016: 143). Bu da devletin hegemonyayı düzenleyecek belirli bir aygıtlar birliğine ve özerkliğine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Jessop, devlet ve toplum ilişkisini devletin ve toplumun mekânsallığı ve uzamsallığının yakın ilişkisini dikkate alarak hem yapısal, yani verili kurumsal ve örgütsel düzeneklerin karşılıklı etkileşim hâlindeki zamansallık ve uzamsallıkları hem de stratejik, yani zaman-mekân içinde toplumsal ilişkileri yeniden-örgütlemeye, manevra ve mevzi savaşları ve eylemin belirli zaman ve mekânsal yörüngeleri gibi görünüşleri üzerinden açıklamaktadır. Buna göre devletin iktidarı sadece şiddet, buyurma, planlama ve bürokrasi aracılığıyla değil aynı zamanda yönetime etki eden güç ağları, ortaklıklar, dayanışmaya çağrı ve benzeri yollarla yürütülebilir. Bu bağlamda, devlet (ya da yönetim), belirli zorluklara yönetim (kamu politikaları) yoluyla nasıl çözüm aranacağı üzerinde yürütülen siyasal yarışma için kurumsal bir düzlem sağlar (Jessop 2016: 242).

Jessop, modern siyasetin özünün devlet ve toplum arasında doğası gereği esnek olan sınırların yeniden-üretilmesi olduğunu savunmaktadır. Jessop'a göre devlet iktidarı, şiddet ve zorunlu uyumu kullanmakla birlikte pozitif hukukun da ötesine yayılarak para ve krediyi de seferber etmektedir. Devlet iktidarı bu unsurların paylaşımı ve istatistik değerlendirmesini stratejik bir şekilde kullanarak devletin bürokratik siması dışında konumlanmış güçlerin aktif rızası veya pasif itaatini de harekete geçirmektedir. Bu bağlamda devletin işleyiş mekanizması ve iktidar kapasitesi devletin kurumsal ifadesi dışında kalan alanlarda da iktidarının etkililiğini sağlamak amacıyla bürokratik aygıtlar aracılığıyla çaba gösterir (Jessop 2016: 255). Bu temelde devlet, hem karmaşık kurumsal bir bütünlük olarak hem de özgül amaçlara ilişkin kapasiteleri ile çeşitli kurumlarının mevzilenmeye çalıştığı siyasal pratiklerin

yerleşim yeri olarak analiz edilmektedir.

Jessop'a göre modern toplumlar öylesine karmaşık ve farklılaşmışlardır ki, ne hiçbir toplumsal altsistem yapısal olarak son yargıda belirleyen olabilir; ne de hiçbir örgüt, gücü her yere yayılan bir tekil konuma hiyerarşisi zirvesi oluşturabilir (Jessop 2016: 350). Bu da modern toplumlarda su yüzüne çıkan hem büyüyen bağımsızlık hem de toplumların diğer parçaları arasında büyüyen karşılıklı bağımlılık paradoksunu doğurur. Devlet bu paradoksun en son ve en büyük vücuda gelmiş hâlidir. Devlet, toplumsal formasyon içerisinde diğerleri arasında tek kurumsal yapılanmalarının karşılıklı bağımlılığını ve kendisinin de parçası olduğu toplumsal formasyonun uyumunu son kertede yönetip sürdürecektir kapsayıcı yükümlülüklerle donanmıştır. Devlet hem bir parça hem de toplumun bütünü olarak sürekli çeşitli toplumsal güçlerin ve bunların gerçeklik olarak ileri sürdükleri toplumsal sorunların çözümüne yönelik sorularına muhatap olmaktadır. Bu noktada yine ilgili yaklaşıma göre devletin başarısı, zorunlu olmayan, toplumsal olarak oluşturulmuş ve göreceli söylemsel birliği yeniden-üreten niteliğine sahip tarihsel blok içerisine entegrasyonuna bağlıdır (Jessop 2016: 351).

3. Joel S. Migdal: Devlet İçinde Toplum Modeli

Migdal'ın *Devlet İçinde Toplum Yaklaşımı*, Batı-merkezci denilebilecek bir perspektiften devlet-toplum ilişkisini ele alarak teorik anlamda başvurulabilir araçlar sunmaktadır. Bu yaklaşım, zayıf devletler içindeki nüfuz alanı geniş toplumsal yapıları ve bu yapıların devlet ile giriştikleri toplumsal kontrol rekabetini temel almaktadır.

Migdal, devlet tipolojisini güçlü, zayıf ve çöken devletler olarak üç ana sınıfta tartışmaktadır ele almaktadır. Bu sınıflandırma ekseninin bir ucunda güçlü devlet, diğer ucunda çöken devlet yer almaktadır. Bu iki ucun arasında yer alan zayıf devlet ise kendi içinde patrimonyal ya da neo-patrimonyal, aksayan ve çözülen devletler olarak üç kategoriye bölünmektedir. Devletin gücünün ölçülmesinde güvenlik, meşruiyet, ekonomi yönetimi ve sosyal refah alanlarında başarısı ölçütleri olarak belirlenmiştir. Bu başarı ölçümünde kamu yönetimi sisteminin yapısı önemli bir ölçüt görevi görmektedir. Migdal (1998), devlet sınıflandırmasında şiddet kullanma tekeli, kamu yönetimi sistemi ve siyasal irade faktörlerini ön plana çıkararak devlet türlerinden şöyle bir sınıflandırma ortaya koymaktadır:

Devlet Sınıflandırması	Şiddet Kullanımı	Kamu Yönetimi Sistemi	Siyasal İrade
Güçlü Devlet	Güçlü Bir Güvenlik Sistemi	Yüksek Kapasite	Güçlü

Neo-patrimonyal Devlet	Güçlü Bir Güvenlik Sistemi	Düşük Kapasite	Zayıf
Aksayan Devlet	Sınırlı Bir Güvenlik Sistemi	Düşük Kapasite	Çok Zayıf
Çözülen Devlet	Oldukça Sınırlı Bir Güvenlik Sistemi	Yok Denecek Kadar Az Kapasite	Çok Zayıf
Çöken Devlet	Güvenlik Sistemi Yoktur	Kapasite Yoktur	Yoktur

Bu bağlamda neo-patrimonyal devlet, güçlü ve zayıf devletin tam kesiştiği noktada yer almaktadır. Neo-patrimonyal devletler, güçlü ve işleyen bir güvenlik sistemine sahip olmaları nedeniyle düzeni sağlamakta güçlü devletler gibi davranmaktadırlar. Ancak düşük kamu yönetimi sistemi kapasitesi ve zayıf siyasal iradeye sahip olmaları nedeniyle güçlü devletten ziyade zayıf devlet sınıflandırması içerisinde değerlendirilmektedirler.

Migdal, devlet iktidarının toplumsal örgülerle ilişki biçimini ele alırken retorik düzey ile gerçeklik düzeyi arasındaki farkın olduğunu savunmaktadır. Buna göre devlet, toplumla, sosyal gruplarla, ekonomik sınıflarla, kültürel kimliklerle ve uluslararası süreçlerle ilişkilendirilerek ele alınıp kavramsallaştırılmalıdır. Bu durumda retorik düzede güçlü görünen devletlerin birçoğu gerçeklik düzeyinde zayıf ya da tam tersine retorik düzeyde zayıf görünen devletlerin birçoğu toplum yönetiminde güçlü görünebilir.

Modern devletin bütüncül ve tarih dışı tanımına karşı çıkan Migdal, devleti çoklu aktörlerin rekabet ve işbirliği içerisinde bulunduğu alan olarak görmektedir. Bunu *Devlet İçinde Toplum Yaklaşımı* ile ele alan Migdal'a göre devletin yapısal unsurları ya da devlet toplum ilişkilerindeki kalıcı eğilimler devlet ve diğer rakip güçler arasındaki siyasî, askerî ve ekonomik mücadeleler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Migdal 2004: 11-22). Bu yaklaşıma göre devlet, toplumdan bağımsız değildir; her ikisi arasında bir iç içe geçmişlik söz konusudur. Bu kavramsallaştırmada devlet, bir yandan farklı çıkarlar ve önceliklere göre dikey ve yatay olarak bölünmüş, diğer yandan çok çeşitli kuruluş ve örgütler (aile, siyasî partiler, uluslararası şirketler, etnik ve dinî topluluklar, sivil toplum kuruluşları, sosyal kuruluşlar) üzerinden toplumla bağlanmış ve topluma yerleşmiştir (Gökçe O., Gökçe G. 2015: 5-6). Migdal'ın yaklaşımına göre toplumla karşılıklı etkileşimde bulunan devlet, toplumdan bağımsız ve özerk bir aygıt olmayıp toplumun üstünde değil içinde yer alarak meşruiyetini toplumsal aktörlerle işbirliği üzerinden inşa etmektedir. Devlet iktidarı, meşruiyetini sürdürmek için toplumsal aktörleri dikkate alarak ve bu aktörlerle uzlaşa ve işbirliği içinde politikalar üretip yürütmelidir. Aksi takdirde devletin çıkarları ve toplumun beklentileri birbirinden farklılaşırsa devlet-toplum arasında çatışmanın yaşanma olasılığı yükselir. Devlet-toplum ilişkisinde

devletin açıklama modelleri bakımından öncelenmesine şiddetle karşı çıkan Migdal'ın kendi modelinde devlet, bir güç alanı olarak şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdidiyle belirlenmekte ve bu durum iki etmenle şekillenmektedir: (1) Yurtta yaşayan kişileri temsil eden kurumsal tutarlılık ve belli bir yurt üzerinde kontrol edicilik imgelemi (2) Devletin çeşitli bölümlerinin gerçek pratikleri (Migdal 2004: 16). Yani devlet kavramının temel tanımlayıcı unsurları imgelem ve pratik elementlerinden oluşmaktadır. Bu da devletlerin toplumlarıyla (herhangi bir devlet) olan ilişkilerinin betimlenmesinde retorik ve gerçek işlevsellik ikiliğini açıklamaktadır. Buna göre *gerçek devletler* Weberci retorik tanımlamanın ya sapmış ya da zedelenmiş hâlidirler ve imgelem ile pratik uzlaşa içinde olduğu zaman birbirlerini güçlendirirken tezatta oldukları zamanlar devlet ile toplum arasında çatışma yaşanır.

Devlet-toplum ilişkisini, devlet ile toplum arasında karşılıklı etkileşimin şekillendirdiğini söyleyen Migdal'a göre güçlü devletler toplumsal değişim amacıyla toplum içine nüfuz edebilirken; toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesinde, yeniden üretiminde ve kaynakların kullanımı ve dağıtımında başarılı politikalar ve programlar uygulayabilirler. Görünürde küçük görünen bu devletler toplumsal düzeni sağlamakta güçlüdürler ve yüksek bir toplumsal meşruiyet ve kamu yönetimi becerisine sahiptirler. Güçlü devletlerin karşısında ise zayıf devletler yer almaktadır. Zayıf devletler patronaj ilişkilerin sunduğu fırsattan güçlü bir askerî ve güvenlik aygıtına sahip olmalarına rağmen toplum üzerinde güçlü bir hegemonyaya sahip değildir ve toplumun dağınıklığı devletin yekpareliğinden daha güçlüdür. Zayıf devletlerde toplumsal dağınıklığın gücü devletin ulusal halkçı bir birlik inşa etmesini engellemektedir. Bunun için Migdal *güçlü devletler* ve *despot devletleri* birbirinden ayırt etmektedir. Migdal'a göre despot devletler zayıf devletler kategorisinde yer almaktadırlar ve ulusal halkçı bir birliği inşa etmek için daha çok askerî ve güvenlik yöntemlere başvurmaktadırlar. Oysa güçlü devletler genel toplumsal rızaya dayalı çeşitli toplumsal aktörler arasında mobilizasyon ve işbirliği sağlamakla devlet iktidarını uygulamaktadırlar (Migdal 1988: 4-10).

Migdal'a göre zayıf devletler, 'şebeke' (network) ve 'ağ benzeri toplum' (*weblike society*) yapılanmasına sahiptirler. Bu tür toplumlarda birbirinden bağımsız ve dağınık toplumsal aktörlerin örgütsel şebekesi devletin toplumsal kontrolünün gücünden bağımsız olarak eylemde bulunabilir ve devlet yöneticilerinin başarısızlığı toplumsal elitlerin devlet gücü karşısında direnmesinden kaynaklanmaktadır. Yani toplumun dinî liderleri, toprak sahipleri, işverenleri ve aşiret büyükleri gibi toplumsal elitleri kendi kurumsal mantık ve mekanizmalarıyla hareket ederek devlet gücünün eylemi karşısında direnirler (Migdal 1988: 33-34).

Toplumda toplumsal çatlaklar var olduğu sürece devlet yöneticileri devlet

kaynaklarını kullanarak mevcut sermaye ve gücü yeniden üretebilirler (Migdal 1988: 214-237). Ancak devletin toplumu kontrol etme çabası siyasal mücadele ve rekabete de dönüşebilir. Böylece siyaset, devlet ve toplum arasında uzlaşa ya da taviz verme çekişmesine çevrilir. Bu durumda bazı toplumsal gruplar devletin iktidar uygulanışı karşısında teslim olurlar, bazı gruplar da yok etme gücüne sahipken devlet karşısında direnirler. Devlet ise bu direnişi kırmak için tekelinde bulunan ekonomik kaynaklar, simgesel teşvik ve ceza araçlarından faydalanır (Migdal 1988: 193-197).

Migdal'ın *Devlet İçinde Toplum Yaklaşımı* bağlamında dikkat çeken bir diğer kavramsal tanımlama *Hayatta Kalma Stratejisi* (*Survival Strategy*) kavramıdır. Buna göre *Hayatta Kalma Stratejisi*, halkın davranışlarını belirleme ve toplumsal kontrolü uygulamada devlet tarafından kullanılan mitler, ideolojiler, inançlar, simgesel söylemler ve anlamsal düzlemler sistemidir. Migdal'a göre zayıf devletler, toplum karşısında yeterli iktidara sahip olmadığından dolayı hayatta kalmak için siyasal elitlerle uzlaşa peşinde olurlar ve buna paralel olarak devletin toplumsal güçler üzerindeki baskıcı yaklaşımı kademeli olarak yükselir. Öte yandan devlet, güçlü toplumsal kurumlarla rekabette bireylerin davranış biçimlerini yönlendirmek için daha verimli ve cazip hayatta kalma stratejileri üretmelidir. Bu açıdan toplumsal kontrol (*social control*) süreci devletin kapasitelerini çeşitli alanlarda örneğin halkı toplumsal değişim için seferber etmekte yükseltebilir (Migdal 1988: 23-24).

Migdal devleti kitlesel imgelem ve pratik eylem bileşenlerinin ilişki biçimiyle tanımlarken toplumu çeşitli toplumsal örgütler ve kurumlar kombinasyonu olarak ele almaktadır. Buna göre devlet-toplum ilişkisinde toplumsal kontrol dağılımı çeşitli değişimlerin en önemli etmenidir ve bu bağlamda aile, yerel gruplar, ticarî şirketler, siyasal partiler ve bu gibi resmî ve gayriresmî birçok toplumsal örgüt ve kurum toplumsal kontrolün dağılımında etkili olmaya çalışır. Toplumsal grupların toplumu kontrol sürecindeki etkili olma çabası bir güç alanı olan devlet ile rekabete girişmelerine sebep olmaktadır. Bu rekabet çerçevesinde toplumsal gruplar devlet karşısında taviz vermemeye çalışırken devlet aygıtı toplumsal elitleri örgütlemeye, kitleyi seferber etmeye ve somut ve soyut kaynakları kontrol etmeye çalışmaktadır. Migdal'a göre toplumsal kontrol üç düzeyden oluşmaktadır. Bu düzeyler sırasıyla halkın devletin emirlerine uyması, katılım ve devlet politikalarının ilkelerini kabul etme anlamındaki meşruiyetten ibarettir (Migdal 2004: 41-58).

Devlet ve toplum arasında net, keskin ve belirlenmiş sınırların olmadığını savunan Migdal, sivil toplumu bütün toplumsal güçlerin düşünce hegemonyası ve değerler ittifakı olarak tanımlamaktadır. Buna göre devlet yekpare olmadığı gibi sivil toplum da kendi içinde çeşitli toplumsal güçlere bölünmektedir ve bunların devlet ile

uzlaşa ya da çatışması devlet ve toplum arasındaki sınırları sürekli değiştirmektedir. Migdal'ın *Devlet İçinde Toplum Yaklaşımı*, tarihsel yapısalcılar ve kültürel yaklaşımçıların devlet-toplum ilişkisini kavrayış biçimleri arasında köprü kurmaya çalışırken devletin toplumdan özerk ya da bağımsız bir aygıt ya da özne olarak düşünülmesine karşı çıkarak devleti toplumla, toplumu devlet ile anlamlandırmaktadır. Burada sürecin sonuçtan daha önemli olduğu varsayımından yola çıkarak kesin sonuçlarla var olan sabit amaçlar ve ilkeler üzerinde durmaktan kaçınılmaktadır. Kısacası Migdal, *Devlet İçinde Toplum Yaklaşımı* ile devlet içindeki nüfuz alanı geniş toplumsal grup ve yapıları, bunların devlet ile giriştikleri toplumsal kontrol rekabetini temel alarak devlet ile toplum arasındaki ilişkiyi *karşılıklı etkileşim* perspektifinden ve *süreç eksenli* bir bakış açısıyla değerlendirmektedir.

4. Peter B. Evans: Devletin Toplum İçine Gömülü Özerkliği

Evans devletin esas var olma nedenini kendi toplumuna “kollektif iyilik” (*collective good*) sağlamak olduğunu belirtmektedir. Evans'a göre *kollektif iyilik* daha çok ekonomik anlamda tanımlanabilirken devletin ekonomik olarak temin edebildiği süreklilik kendi meşruiyetini sağlayan en temel dinamiktir. Bu bağlamda devlet, yapısal olarak bürokrasiyle eş değer tutulurken tekil bir aktör olarak ele alınmaktadır. Evans, *Karşılaştırmalı Kurumsal Yaklaşımı* (Comparative Institutional Approach) kullanarak devletleri kurumsal farklılıklarına göre yağmacı (*predator*), kalkınmacı (*developmental*) ve ara (*intermediary*) devletler olarak üç kategoride sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmanın bir ucunda negatif anlam taşıyan yağmacı devletler yer alırken, diğer ucunda verimli katkılarıyla öne çıkan kalkınmacı devletler yer almaktadır. Bu iki uç noktanın arasında ise ara devletler bulunmaktadır. Yağmacı devletler bürokratik yapı itibarıyla zayıf olmalarının yanı sıra yöneticiler kollektif iyilik aramak yerine kendi çıkarları ekseninde hareket etmektedirler. Bu tür devletlerde toplumla kurulan bağlar sadece kişisel ilişkiler üzerinden yönetilir ve kurumsal nitelikler taşımamaktadır. Kalkınmacı devletler, kariyer temelli, toplumda çalıştığı iş nedeniyle belli bir saygınlığa sahip, yeterli ücretle çalışan ve ortak organizasyon amacına uygun yetişmiş profesyonel kadrolardan oluşmaktadır. Kalkınmacı devletlerde politikacılar ve çıkar gruplarına karşı görece özerkliğe sahip profesyonel bürokratik bir yapı söz konusudur. Devlet hem iç organizasyonu hem de sermaye kesimleriyle kurduğu bağlar sayesinde kalkınma sürecini başarılı bir biçimde yönlendirir. Ara devletlerde ise bürokrasi üst düzey siyasî yöneticilerin inisiyatifindedir. Bürokratlar kişisel bağlantıları olan üst düzey yöneticiler tarafından ve keyfi bir şekilde atanmaktadır. Bürokrasi siyasî iktidarlarla değiştiği için hızlı bir rotasyona tâbidir. Bu da bu

ülkelerin kendi içinde bütünlüklü bürokratik kurumlara sahip olmasını engeller ve sanayi politikaların sermaye kesimleri ile sıkı bir ilişki içinde yürütülebilmesi yani onlarla gömülü özerklik ilişkisinin sürdürülmesi kısmen yerine getirilir.

Evans'ın yorumunda devletin görece özerk bürokratik yapısı tarihsel olarak var olan devlet kültürü ile modern anlamdaki gerekliliklerin birleştirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda devletin en önemli görevi *kollektif iyiliği* sağlamak için farklı yatırım gruplarının birbirleri arasındaki verimsiz rekabetlerini önleyerek ortak hareket problemini (*collective action problem*) çözmektir. Evans'ın devlet-toplum ilişkisi bağlamında kastettiği devlet yapısının hem özerk hem de ilişkili yanları olarak toplum içine gömülü (bir) özerkliği olduğunu ileri sürmektedir. Evans, özerklik konusunda bürokratik tutarlılığın devamını ön görürken gömülülük bazındaki devletin toplum içindeki gömülü özerklik ilişkileri üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede devlet-toplum ilişkisi açısından yatırım grupları arasındaki ortak hareket sorununu çözen devlet, çeşitli çıkarları çatışan grupların isteklerini de dengelemek zorunda kalır. Bürokrasinin iç bütünlüğü ile dışa dönük bağlantıları arasındaki çelişkili senteze dayanan gömülü özerklik, devletin endüstriyel dönüşüme başarılı bir biçimde müdahale etmesini sağlamaktadır. Bu da devletin toplumla kurduğu bağlar sayesinde izlediği politikaları sermaye kesimleriyle sürekli olarak müzakere edebileceği kurumsal kanallara sahip olması anlamına gelmektedir (Oğuz 2013: 111). Evans'ın bu yaklaşımı toplum-merkezli liberal ve Marksist devlet kuramlarının fazla soyut ve genel olduğunu ve dolayısıyla devlet yapıları arasındaki çeşitlilik biçimlerini açıklamakta yetersiz kaldıklarını savunarak neo-Weberci bir perspektiften devletin özerkliği ve örgütsel gücü üzerine odaklanmaktadır.

Devletin ana etmen olduğunu ve bunun yanı sıra topluma gömülü özerkliğinin sosyal ilişkiler ve kültürel öğelerle paralel bir şekilde ve birlikte gelişebileceğini savunan Evans, devletleri rolleri açısından gardiyan (*custodian*), hâkim (*demurgie*), yardımcı (*midwife*) ve bakıcı (*husbandry*) devletler olarak dört farklı kategoride ele almaktadır. Buna göre gardiyan rol, özel sektörün ilerlemesini teşvik edici adımların aksine onu kontrol edici ve kısıtlayıcı tavır göstermektedir. Hâkim rol, devletin özel sektöre güvensizliği nedeniyle üretimi tamamen kendisinin gerçekleştirmesi anlamına gelmektedir. Yardımcı rol üstelenen devletler ise yerel özel sektöre güvensizliğin aksine gelişimine yardımcı olan, zorlu sektörlerdeki üretimi teşvik eden bir tarzda hareket etmektedir. Yardımcı devlet rolünün daha ötesinde ise bakıcı devletler yer almaktadır. Bu rolde devlet bizatihi yerel özel sektörün ortaya çıkması ve kendi uygun gördüğü riskli sektörlerle yatırım yapılması için öncü rol oynamaktadır (Sağlam 2016: 217).

Evans, devletin toplumsal hayattan silinmezliği ve kusurlu işleyişi arasındaki paradoks üzerinde durarak devlet-toplum ilişkisini tanımlamaktadır. Buna göre devletin kurumsal boyutu ve devlet dışı kurumlar ve örgütsel yapılar arasında tarihsel, ekonomik ve sosyolojik bağlar ve ilişkiler mevcuttur ve devletler ekonomik seçkinler ya da sermaye temsilcileriyle devlet dışı kurumlar, örgütsel yapılar ve kişiler yoluyla ilişki içerisindedir. Bundan dolayı devletler tarafından yönlendirilen dönüşüm politikalarının başarısı bu politikaların devlet dışı kurumlar, örgütsel yapılar ve kişilerin çıkarlarıyla uyum oranına bağlıdır. Evans, devletin yakın dönemde bir kurum ve toplumsal aktör olarak artan etkinliğine dikkat çekerek siyasal ve toplumsal yaşam alanlarında artan rolü üzerinde durmaktadır (1995: 19).

Devlet-toplum ilişkisi bağlamında devletin toplum üzerindeki etkinliği sadece bir veriden ibaret olduğundan dolayı, devletin toplum üzerinde ne kadar etkinliği vardır sorusu doğru bir soru değildir. Söz konusu bu etkinliğin ne türde biçimlendiği sorusu daha doğru bir sorudur. Buna göre devletler kurumsal yapıları ve toplumla olan ilişkileri açısından türdeş bir nitelik taşımamaktadırlar. Devletin yapısal boyutu devletin oynayabileceği rolün sınırlarını ve farklı uygulama kapasitelerini de belirlemektedir. Yani devletin yürütmek istediği politikalar ve üstlendiği roller hem amaca uygunluğuna hem de yürütme biçimine bağlı olacaktır. Evans'a göre devletin müdahale ya da etkinlik türü devletin yapısal çeşitliğine bağlı olarak özgül tarihsel değerlendirilmesi temelinde inşa edilmelidir (1995: 10).

Evans, devlet aygıtının eylemciliği ve harekete geçirilen toplumsal grupların karşılıklı etkileşimini devlet-toplum sinerjisi terimiyle ele almaktadır. Buna göre eşitlikçi toplumsal yapılar ve tutarlı devlet bürokrasisi ile karakterize edilen toplumlarda *devlet-toplum sinerjisi* en kolay şekliyle ortaya çıkıp kalkınma için katalizör olabilir. Bu çerçevede işbirliği normları ve vatandaşlar arasındaki sivil katılım ağları kamu kurumları tarafından gelişimsel amaçlarla kullanılabilir (Evans 1997: 178). Tutarlı ve sağlam kamu bürokrasisine sahip eşitlikçi toplumlar sinerjistik devlet-toplum ilişkileri için en verimli zemini sağlamaktadır. Kısacası devlet-toplum sinerjisi stratejisine göre devletin kurumsal aygıtlarının girişimci eylemi toplumsal sermayeyi artırabilir. Böylece devrimde olan toplumsal grupların içine gömülü olan devletin özerk niteliği kamu kurumları aracılığıyla devletin etkinliğini artırabilir. Yani güçlü kamu kurumları ve örgütlü topluluklar birleşimi, kalkınma için güçlü bir araçtır. Sinerji genellikle bir tamamlayıcılık ve gömülülük kombinasyonundan oluşur. Bu kombinasyon tamamlayıcılıklardan yararlanmayı mümkün kılan devlet ile toplumu birbirine bağlayan somut bağları içermektedir. Toplumsal sermaye sinerjik ilişkilerin inşasında değerli kaynaklar olmasına rağmen yeterli değildir ve uygulamada daha önemli olan gelişimsel hedefleri etkin bir şekilde izlemeye yetecek

kadar kapsamlı kurumlar ve örgütler oluşturmak için mevcut toplumsal sermayeyi ölçeklendirme meselesidir. Bu bağlamda rekabetçi bir siyasal sistemde rekabet araçları karşılıklı olarak kabul edilen bazı kurallarla sınırlandırıldığı sürece sinerjinin önündeki engellerin aşılmasına yardımcı olur. Eşitlikçi toplumsal yapılar ve sağlam bürokrasiler de onun oluşumunu kolaylaştırır (Evans 1997: 205).

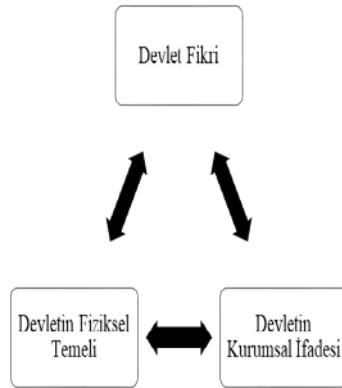
5. Barry Buzan: Devlet Fikri

Devleti güvenlik aygıtlarını referans mercii olarak gören Barry Buzan'a göre devlet gibi açık bir biçimde somut olan bir kavram bile, özünde bulunan tartışmaya açık doğası nedeniyle kesin, genel kabul gören bir tanımın yapılmasına direnmektedir (Buzan 2015: 29). Bu da kavramın tanımlayıcı niteliğinin kesin bir durumu belirtmekten öte bir işgal alanını resmettiği anlamına gelmektedir. Buzan, devlet ile bireyin ilişkisinin güvenlik duygusu ekseninde şekillendiğini ve karşılıklı etkileşimle görünürde paradoksal, özünde ise doğal olduğunu söylemektedir. Buna göre tüm devlet türleri, bireyler arasındaki, her şeyin doğal hâle geri dönüşten daha iyi olduğu biçimindeki yaygın histen yararlanır. Devlet kaosu pusuda tutma gibi Hobbesçu görevlerini yerine getirdikçe, bu hizmet çoğunluk tarafından devletin diğer amaçlarını, her ne olurlarsa olsunlar dengeler görünecektir. Bu nedenle dış gözlemciler tarafından korkunç addedilebilecek rejimler kendilerini ağır ancak felç etmeyecek denli masraflı olmayan polis mevcudiyetiyle ve nüfustaki politik eylemsizliğin korkunç ağırlığına olan güvenle güçlü tutarlar. Bu koşullar altında, birey ve devlet çıkarları arasındaki çatışma normal olarak hayli geniş olacaktır. Maksimal devlet kural koyuculuk işlevini yerine getirdiği zaman vatandaşlar bir taraftan devletin kural koyuculuğunu kendi güvenlik duygularına karşı tehdit oluşturabilecek bir eylem olduğunu algıarken, aynı zamanda genel güvenlik ortamlarının devletin varlığına bağımlı olması ne olağandışı ne de paradoksaldır (Buzan 2015: 55).

Devleti oluşturan şeyin, ülke-hükümet-toplumun bağlantı noktası olduğunu ve ülke, yönetim ve toplum paketi olarak düşünen Buzan, devletin hem soyut hem de somut bir varoluş olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan devleti fiziksel bir organizmadan çok ortak bir grup insan tarafından paylaşılan bir fikir olarak görmektedir. Buzan'ın bu yaklaşımına göre devlet, tanıdık kurumlar olan hukuk ve hükümete de kendi fiziksel ifadesini ortaya koymaktadır. Bunlar devletin varlığının hayafı unsurlarıdır; fakat devletin özünü açıklayabilmelerine rağmen onun özünü oluşturmazlar. Halk arasında yaygın ve derin köklü bir **devlet fikri** olmaksızın, devlet kurumlarının kendileri görevlerini yerine getirmek ve varlıklarını

sürdürmekte zorluk yaşar. Bağlayıcı bir fikrin merkezliği, güvenlik analizinde gereken geniş devlet anlayışı için özellikle önemlidir. Hem ülke-yönetim-toplum paketini bir arada tutan temel bağlayıcılığı sağlayan hem de uluslararası sistemde bir aktör olarak onun karakterini ve gücünü tanımlayan şey, bahsedilen devlet fikridir. Eğer ki devletin kalbi halkın zihninde var olan devlet fikrine dayanıyorsa, o hâlde bu fikrin kendisi ulusal güvenliğin temel bir nesnesi hâline gelmektedir. Devlet fikri birçok biçimde olabileceği ve belirli bir devlete ortak bağlılığı olan insanlar arasında bile oldukça farklılık gösterebileceği için, bu kavram birey güvenliği ile ilgili olan problemlerden farklı bir doğaya sahip güvenlik problemlerini ortaya çıkarmaktadır. İnsan amacına dair büyük fikirler kıt değildir. Bu fikirler, ruhun dinî ve felsefî mükemmeliyetinden, maddî bilginin elde edilmesi ve galaktik (galaksiyi kapsayan ya da içeren) medeniyetin kurulmasına kadar çeşitlilik göstermektedir. Fakat bu fikirler bireylerin varlığı için, benzerlerinin devletin varlığı için olduğu kadar esas değildir. İnsanlar bu fikirler için hayatlarını feda edebilir; fakat bunlar olmaksızın varlıkları sona ermez. Bağlayıcı bir fikrin yokluğunda bir devlet, rekabetçi bir uluslararası sistemde varlığını sürdürmeyecek kadar dezavantajlı olabilir (Buzan 2015: 70).

Buzan, devlet-toplum ilişkisinin doğasının açıklamasına rehberlik etmek için kullanılabilir basit bir tanımlayıcı model önermektedir. Bu model, devleti oluşturan bileşenleri sunmakla birlikte bu bileşenlerin ayrı ayrı durduğunu ileri sürmesine rağmen pek çok yönden de birbirleriyle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir.

Barry Buzan'ın Sunduğu Devlet Bileşenlerinin Tanımlayıcı Modeli

Bu modele göre bir nesneler kategorisi olarak devletler, ülke ve nüfustan oluşan bir fiziksel temeline ve bu fiziksel temelleri yöneten kurumlara ve insanların

zihinlerinde meşruiyet oluşturan bir devlet fikrine dayanır. Fakat tek başına bu üç özellik devlet olmak anlamına gelmemektedir. Devletleri farklı bir varlıklar grubu yapan ilave özellikleri büyüklük ve egemenliktir. Büyüklük konusunda katı bir alt sınır olmamasına rağmen şüphesiz ki devlete bağlı bir kitlenin bulunması noktasında güçlü bir beklenti söz konusudur (Buzan 2015: 71). Egemenlik, devletleri diğer bütün sosyal birimlerden ayıran önemli unsurdur. Egemenlik, ülke-yönetim-toplum paketini bir arada tutan tutkaldır. Egemenlik, basitçe söylemek gerekirse, kendi kendini yönetmektir. Egemenlik, daha yüksek bir politik otoritenin reddini ve hem ülke içinde hem de vatandaşlar üzerinde devletin en üst karar alma mercii olma iddiasını gerektirir. Egemenlik iddiası devleti, insan topluluğunun üst formu yapar ve devletin politik analizlerdeki merkezliğini açıklar (Buzan 2015: 72).

Buzan'a göre devlet fikri söz konusu modelin en soyut fakat aynı zamanda da en merkezi bileşenidir. Fiziksel temel basbayağı vardır. Kurumlar yönetir ve toplum içi ve dışı eylem akışları arasındaki bir bekçi olarak hizmette bulunur; fakat işlevsel mantıkları devletin bütünlüğünü tanımlama noktasında oldukça yetersiz kalmaktadır (Buzan 2015: 74). Başka bir ifadeyle devlet fikri nüfusun zihnine kesin olarak yerleştirilmezse, devlet bir bütün olarak güvenli bir temele sahip olmayacaktır. Aynı şekilde, devlet fikri diğer devletlerin zihinlerine kesin olarak yerleştirilemezse, devlet güvenli bir çevreye sahip olmayacaktır (Buzan 2015: 80). Bu bağlamda devlet fikrinin iki temel kaynağı ulus ve örgütleyici ideolojilerde bulunduğu ileri sürülmektedir.

Devlet fikrinin en açık türü olan örgütleyici ideolojiler ya çok genel ilkelerle ya da çok özel doktrinlerle özdeşleşebilirler. Politik, ekonomik, dinî ve toplumsal ideolojilerin pek çok çeşidi bir devlet fikri olarak hizmet etmektedir ve bunlar devletin kurumsal yapısı ile yakından bağlantılı olacaktır. Örgütleyici ideolojiler hükümet ve toplum arasındaki ilişkinin temellerini ele aldığı anda, iç politikada hem uyum hem de çatışma koşullarını tanımlar. Eğer fikirlerin kendisi zayıf ya da toplum içinde çok zayıf bir biçimde benimsenmişse veya güçlü olarak benimsenmiş fakat karşıt fikirler toplum içinde rekabet ediyorsa, o zaman devlet hassas politik temeller üzerinde durur (Buzan 2015: 80-81). Eğer devlet fikri güçlüyse ve geniş bir biçimde benimsenmişse, o zaman devlet genel bütünlüğüne ciddi bir tehdit olmaksızın zayıf kurumların olduğu dönemlerde de dayanabilir. Fakat eğer devlet fikri zayıf bir biçimde benimsenmişse ya da güçlü bir biçimde karşı koyuluyorsa, o zaman kurumsal güçte gerçekleşen bir kayma bütün yapıyı devrime, iç savaşa ya da bir siyasi birim olarak devletin parçalanmasına sürükleyecektir (Buzan 2015: 83).

Devlet fikri devletin en önemli bileşeni olarak devletin bütünlüğü ve amacı için

önemli bir etken olmakla birlikte toplumu devletin egemenliğine tâbi olmaya ikna eden bir mekanizma sunmaktadır. Bu bağlamda güçlü ve yaygın bir biçimde benimsenmiş fikirlerin, devletin organik bir varlık gibi bir nesnenin içine bağlanmasına hizmet etmektedir. Ancak devlet fikrinin çok zayıf olduğu ya da hiç olmadığı koşullarda devletin kurumsal bileşenin tüm görevlerle meşgul olması gerektiği durumu ortaya çıkar. Böyle bir durumda elitlerin özellikle silahlı kuvvet kurumları olmak üzere hükümet mekanizmasına hâkim olduğu ve bunu devleti kendi çıkarları yönünde yönetmek için kullandıkları maksimal bir devlet imajını ortaya atmaktadır. Böylece devlet fikri, yönetici elitlerin kendi çıkar tanımından çok az daha fazlasını ifade edecektir. Devletin bütünlüğü, devletin cibrî gücünün vatandaşlara karşı cömertçe kullanılmasıyla korunacaktır. Temel birleştirici unsur olarak korku, daha pozitif fikirlerin yerini alacak ve hükümete bağlılık yerini itaat etme alacaktır (Buzan 2015: 83). Başka bir ifadeyle devlet fikirlerindeki zayıflık neredeyse dogmatik politik bir inanca yakalanmış her devlette olduğu gibi ulusaldan ziyade ideolojik çizgilerde kendisini gösterecektir (Buzan 2015: 84). Bu tartışmanın ana ilgi alanı, fikirlerin ve kurumların ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiş olduğudur. Tıpkı onlara tanım ve amaç sunan fikirler olmadan kurumların manasız hatta belki de imkânsız olacağı gibi, demokrasi ya da komünizm fikri de onları faaliyete geçirecek kurumlar olmadan kullanışsızdır. Bu karşılıklı bağımlılık herhangi belirli bir devlet bağlamında kurumların ve örgütleyici ideolojilerin birlikte var olma ya da birlikte çökme eğilimi gösterdiği anlamına gelmektedir ve bu durumun güvenlik nesneleri olarak biri ya da ikisi için açık sonuçları vardır. Devlet kurumları bir güvenlik nesnesi olarak devlet fikrinden daha fazla somuttur. Kurumlar, fiziksel bir varlığı olduğu için fikirlere kıyasla fiziksel tehditlere karşı daha savunmasızdır (Buzan 2015: 85).

Devlet-toplum ilişkisi bağlamında zayıf devletler, ulusun iç politik hayatında temel ve devamlı bir unsuru olarak büyük çaplı kuvvet kullanımının bertaraf edilmesi için yeterli güçte iç politik ve toplumsal oydaşmaya ya hiç sahip değillerdir ya da bunu yaratma konusunda başarısız olmuşlardır (Buzan 2015: 94). Güçlü bir devlet ise kendisini içerden tanımlar, komşuları arasındaki boşluğu sağlam bir toplumsal-siyasî varlık ile doldurur ve ulusal güvenlik için görece olarak açık bir referans nesnesi ortaya koyar. Bu devletler nüfus arasında geniş bir meşruiyeti olan tek bir otorite kaynağına sahiptir. Devlet ve toplum birbirine yakından bağlı olduğu için, iç kaynaklı yerel sorunlar, ulusal güvenlik kaygılarında nispeten daha küçük bir rol oynar (Buzan 2015: 97).

6. Eran Vigoda Gadot: Güçlü Ulus İnşası

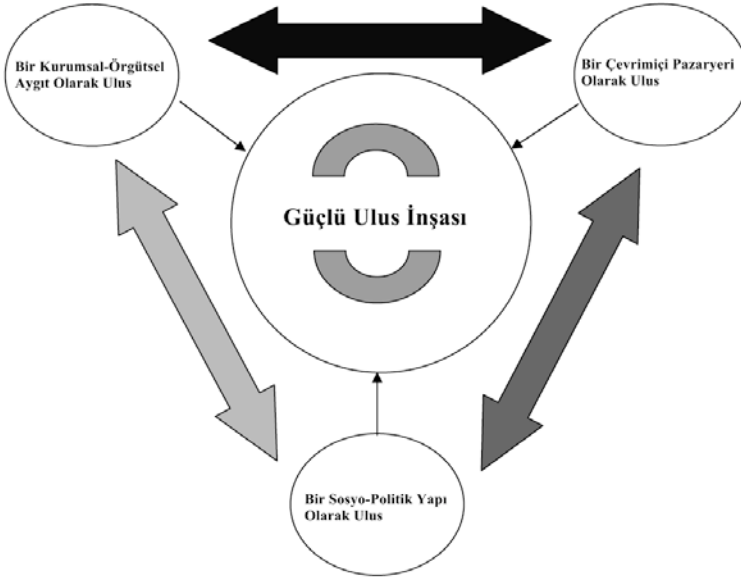
Eran Vigoda Gadot, çeşitli yönler, açılar, alanlar ve kategoriler kapsamında, sürekli ve hızlı bir değişim içinde olan günümüz dünyasının devletleri ve toplumlarının sürdürülebilir bir devlet-toplum ilişkisine erişmesini modern bürokrasinin doğası ve küresel demokratik değerlerin ruhunun sentezlenerek güçlü bir ulusun inşa edilmesiyle mümkün olabileceği kanısındadır. Buna göre küreselleşen dünyanın oluşturduğu yeni düzen ile ulus-devlet mantığının güçlü bir yönetsel yapıya duyduğu ihtiyaç arasında görünürde bir paradoks yaşanmaktadır. Bu paradoks kendisini modern bürokrasinin yapısalcı korumacılığı ve küresel demokratik değerlerin esnekliği arasında göstermektedir. Oysa bu göreceli karşıtlık özünde inşacı bir uyum ve mutabakat barındırmaktadır (Gadot 2009: 12). Bu kavrayış biçimine göre devletler bu uyum ve mutabakatı sağlayabilmek için kamu politikalarında reformlar yapmak suretiyle güçlü bir ulus inşa ederek sürdürebilir ve sağlam temellere yaslanmış bir devlet-toplum ilişkisi tesis edebilirler. Bu reformların en verimli yöntemi ise küresel değerler ışığında sosyal, ekonomik ve politik gruplar arasında işbirliğinin artmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu da yenilikçi ve yaratıcı kamu yönetimi politikalarının tasarlanması ve yürürlüğe konulmasıyla gerçekleşebilmektedir. Başka bir ifadeyle devlet eliyle sivil toplum güçlendirilerek vatandaşların yönetime paydaş olmaları sağlanmalıdır.

Gadot'un sunduğu model, üçüncü dünya ülkeleri için güdümlenen ve teorileri inşa eden devletlerin yurttaş teorisyenleri "yerli" ve "ulusal" küreselcileri tarafından uyumlulaştırılan "küreselci" bir model görünümü sunmaktadır. Bu modelde "gömülü" olarak veya sezdirmeli olarak ulus-devletlerin küresel sisteme göre uyumlu "dönüşmesi" önerilmektedir.

Gadot'a göre devletler ve modern uluslar demokrasi savunusu ve güçlü bürokratik yapı arasında tercih yapma zorunda kaldıkları zaman zayıflamaktadırlar (2009: 18). Gadot, yeni küresel düzenin yönetsel boyuttaki koşullarını dikkate alarak modern toplumların demokrasinin doğasına olan meyli ve bunun karşısında güvenlik endişesi sebebiyle ihtiyaç duyduğu otorite arasında ara düzey kara kutu (black box of interface) işlevi görebilecek bir köprünün kurulabileceğine inanmaktadır.

Birçok devlet kuramı ya da toplumu temel alan toplumbilimsel çalışmalar devlet-toplum ilişkisine ya devlet penceresi ya da toplum perspektifinden bakarak bir nevi indirgemeciliğe düşerek devlet ile toplum arasında piramidal bir paradoksun varlığından bahsetmektedirler. Bu indirgemecilik çoğu zaman devleti, bürokratik

varlığı ve işlevselliği ve toplumu da ulus-devlet gerçeğinin vatandaşlık anlayışına indirgemektedir. Oysa her iki olguya eş bir değer verilerek güçlü bir ulusun inşa edilmesiyle bürokrasi-demokrasi entegrasyonu yapılabilir. Bu bağlamda demokrasinin güçlendirilmesi, vatandaşın devlete olan güveninin artırılmasıyla mümkün olabilmektedir. Bunun da en pratik çözümü sivil toplum kategorisinde tanımlanan olgulara özgürce manevra alanının tanımak ve sivil toplum kuruluşların güçlendirilmesidir. Öte yandan devlet aygıtı, devlet olma özelliklerini yerine getirebilmek için güçlü ve işlevsel bir bürokrasiye ihtiyaç duymaktadır. Bu iki görüş entegre edilirse şu sonuca varılabilir ki güçlü bir ulusun inşası kamu yönetimi politikalarında ve devletin yönetsel boyutunda küreselci reformların gerçekleşmesine ve toplumsal aktörler arasında geniş işbirliği ve katılıma ihtiyaç duymaktadır. Güçlü bir ulusun inşası sürecinde vatandaşlık olgusu, yönetsel ilginin merkezine oturtularak demokratik yönetim anlayışı bireysel eylemlerin ontolojik içeriğini oluşturur. Gadot'a göre devlet-toplum ilişkisi bağlamında etkili, güven dolu ve duyarlı vatandaş anlayışı bürokrasi ve demokrasinin uzlaşması ile sağlanabilir. Buna göre birçok sosyal bilimci bürokrasi ve demokrasi arasındaki ilişkiyi çeşitli yönlerden ele alırken tartışmalarının odağı ideolojik ya da siyasal söylemlerle sınırlı kalması kaçınılmazdır. Bunun için de varılan sonuç bürokrasi ve demokrasi arasında paradoksal bir ilişkinin var olduğu sonucu olmuş, iki farklı ve ayrı alanlar olarak değerlendirilmiştir. Oysa yeni kamu yönetimi perspektifinden bakılacak olursa karşılıklı ilişkiyle bir bütünü oluşturdukları görünecektir. Gadot, yeni kamu yönetimi perspektifi bağlamında multifokal bir yaklaşımı tercih ederek farklı disiplinlerden ödünç aldığı yönetsel araçları konsolide ederek kaç boyutlu ve disiplinlerarası bir teoriyi geliştirmeye çalışmaktadır (2009: 5). Gadot'un üzerinde durduğu *Güçlü Ulus İnşası Teorisi* farklı disiplinlerin ortaya koyduğu kavramsal perspektiflerden sorunsalı irdeleyeme çalışarak hem teorik hem de ampirik gerçekleri tek bir çatı altında toplamaya çalışmaktadır. Yani birbiriyle ayrı adalar arasında keskin sınırlar çizmek yerine adalar arasında sağlam köprüler inşa etmeye çalışmaktadır. Gadot bu amacına ulaşmak için üç makro teoriyi birleştirmektedir. Bu makro teoriler *Kurumsal-Örgütsel Aygıt Olarak Ulus*, *Çevrimiçi Pazaryeri Olarak Ulus* ve *Sosyo-Politik Yapı Olarak Ulus* teorilerinden oluşmaktadır ve Güçlü Ulus İnşası Teorisi bunların merkezine konuşlandırılarak tutkal işlevi görmektedir.

Ulus İnşasına Kuramsal Yaklaşım (Gadot 2009: 8)

Burada *Sosyo-Politik Yapı Olarak Ulus* teorisinin temelini hâkimiyet, değerler ve politik süreçler gibi klasik terimler oluştururken Marx, Mosca, Weber ve Dahl gibi düşünürlerin yorumları temel alınmaktadır. *Kurumsal-Örgütsel Aygıt Olarak Ulus* teorisinin temelini devletin yönetsellik özelliği oluştururken Pollitt ve Lynn'ın yaklaşımları esas alınmıştır. *Çevrimiçi Pazaryeri Olarak Ulus* teorisinin temelini ise devlet ile ulusun ilişkisini ekonomi disiplini çerçevesinde ele alan ve ulusu ekonomik öge olarak gören Niskanen ve Mises'in yorumları oluşturmaktadır. Gadot'a göre bu üçlünün bir küme altında birleştirilmesi bürokrasi ve demokrasi ikilemi arasında kavramsal entegrasyon oluşturabilmektedir. Bu bağlamda Etzioni ve Halvey bürokrasi ve demokrasi arasındaki ikilem ve paradoksu kaç kaynaktan beslenen yapı ve ideoloji ikilemi arasındaki paradoksla açıklamaya çalışmaktadır. Etzioni ve Halvey'e göre bürokrasi, demokrasi için bir ikilem üretimi alanıdır. Çünkü bürokrasi doğasının özünde daha fazla ve sınırı olmayan bir bağımsızlık ve güçlenme eğilimi ve isteği bulunmaktadır. Bu sebeple demokratik politik yapılar için tehdit unsurları barındırmaktadır. Öte yandan demokrasi de bürokrasi için iç çelişkili ikilem alanı oluşturmaktadır. Çünkü demokrasi, bürokrasinin güçlenmesini istemeyerek bürokrasiyi tamamen kontrol altında tutuma ve bürokrasi üzerinde tam bir otorite kurma peşindedir.

Gadot'a göre modern devletlerin toplum ile ilişki biçimini şekillendiren çekirdek

unsur, vatandaşlık kavramı ve vatandaşların davranış biçimi modelidir. Buna göre modern vatandaşların devlet ile olan ilişkisinin niteliği tek bir boyut ve tek bir disipline indirgenmemeli ve disiplinlerarası ve çok boyutlu bir yaklaşımla incelenmelidir. Gadot, bu perspektiften yola çıkarak, vatandaş-devlet ilişkisi ve vatandaşın davranış biçiminin incelenmesi için alttaki çok-boyutlu ve çok-düzeyle genel çerçeveyi sunmaktadır (2009: 77).

	Kurumsal	Toplumsal & Ulusal
Bireysel	Mikro-Vatandaşlık → Çalışan Performansı	Makro-Vatandaşlık → Bireysel Refah
Kolektif	Midi-Vatandaşlık → Kurumsal Kurumsal Performans	Meta-Vatandaşlık → Sosyal Refah

Mikro-Vatandaşlık, vatandaşlık eyleminin işyeri alanına ve ekonomik tekile sınırlı bireysel eylem olduğunu varsaymaktadır. Midi-Vatandaşlık ise, vatandaşlık eyleminin kurumsal, örgütsel ve grupsal niteliği olduğunu öne sürerek bireyi temel almak yerine grupsal seslerin kolektifini esas almaktadır. Burada bireyin içinde bulunduğu kurum, örgüt ya da grubun eylemi bireysel eylemden üstün tutulmaktadır. Mikro-Vatandaşlık tanımlanmasında, bireyin bireysel özerkliği esas alınarak vatandaşın davranış biçimi bireysel amaçlar uğruna şekillendiği varsayılmaktadır. Oysa Midi-Vatandaşlık kategorisinde vatandaşın davranış biçimi, kurumsal, örgütsel ve grupsal amaçlar ve istekler uğruna gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Bu sınıflandırmanın üçüncü kategorisini oluşturan Makro-Vatandaşlık terimi ulusal ve toplumsal alanda özgecil gayretleri ve ulusal ve toplumsal dayanışma uğruna yapılan davranış biçimlerini esas almaktadır. Dördüncü kategoriye oluşturan Meta-Vatandaşlık terimi ise tüm bireylerin kolektif eylemini içermektedir. Bu kategori kapsamında tanımlanan vatandaşlık davranış biçimi toplumu oluşturan tüm bireylerin en üst düzey katılım ve yapıcı rolünü esas almaktadır. Meta-Vatandaşlık, tüm vatandaşların en yüksek özgecil eğilim, dürüstlük ve uyum duygusundan kaynaklanan ve kendini toplumsal ya da ulusal düzeyde yapıcı vatandaşlık görevlerini yerine getirecek şekilde göstermektedir.

Gadot'a göre devlet eliyle güçlü bir ulusun inşa edilmesi sürecinde tüm düzeyler ve katmanlarda vatandaşlık hakları korunmalı ve vatandaşların aktif katılımı sağlanmalıdır. Bunun için de kamu yönetiminin yapısı ve kültürü esnek olmalı ve vatandaşların istek ve ihtiyaçlarına karşı maksimum duyarlılık göstermelidir (Gadot 2009: 84). Buna göre güçlü bir ulusun inşası için kamu politikalarında gereken reformlar yapılarak vatandaşların rızası, sadakati, gönüllü bağlılığı ve aktif katılımı sağlanmalıdır. Böyle bir devlet-toplum ilişkisinin oluşması demokrasinin korunarak

bürokrasinin güçlenmesiyle mümkün olabilmektedir. Bunun için de sektörler-arası işbirliğinin artması, kamu hizmetlerinde yeniliklerin yapılması ve devam etmekte olan küresel reformlar göz önünde bulundurularak devletin yönetsel boyutuna yansıtılması gerekmektedir. Bu da demokrasi-bürokrasi paradoksunu bertaraf ederek güçlü bir ulusun inşası ve devlet-toplum entegrasyonuna yol açabilir. Burada güçlü bir bürokrasi ve işlevsiz büyük bürokratik yapılar kümesi arasındaki farkı gözetilmelidir. Gadot'un düşüncesinde güçlü bir bürokrasi; küçülmüş bürokratik yapı, bürokratik yasaların revize edilmesi ve eğitimli profesyonel bürokratlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Gadot 2009: 206).

Özetle, Gadot'un yeni bir yaklaşım olarak sunmaya çalıştığı *Güçlü Ulus İnşası* teorisi disiplinlerarası perspektiften yola çıkarak her şeyden önce modern devletlerin yönetsel anlayışında vatandaşlık kavramının ontolojik tanımının değişmesi, bu değişimin teknoloji çağının oluşturduğu yeni koşullara uyumlu olması ve bürokrasi-demokrasi arasında dengeli bir uyumun sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de sivil toplum kategorisinde tanımlanan tüm öge ve kişiliklerin güçlendirilerek vatandaşların kamusal alandaki gönüllü katılımının artırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Böylece hem bürokrasi güçlenerek hem de demokrasi korunarak sürdürülebilir bir devlet-toplum ilişkisi inşa edilebilir.

7. Michael Mann: Devlet Kapasitesi

Michael Mann, devletin toplumla olan ilişkisini *Örgütsel Materyalizm* adını verdiği yaklaşımla ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre iktidar kavramı tarih boyunca her zaman bir tür örgütsel form içinde hareket etmiş ve tüm devlet tipleri çeşitli ağların etkisinde bu ağların etrafında ve bu ağlar tarafından kurumsallaşmıştır. Bu çerçevede Mann, toplumu da "örgütlenmiş iktidar ağları" olarak tanımlamaktadır. Buna göre her bir toplum birbiriyle ilintili, çatışan ve uzlaşan çoklu iktidar ağlarından oluşmaktadır. Bu örgütlenmiş iktidar ağları da birden çok iktidar kaynağının birbiriyle ilişki içerisinde yeni kristalleşmeler üreterek yeni ilişkiler örüntüsünü oluşturmaktadır.

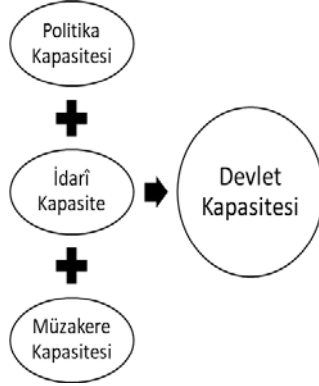
İktidar kavramını bir aktörün çevresini kontrol ederek belirli amaçlara ulaşma yetisi olarak tanımlayan Mann (Mann 1984: 6), iktidarı, *iktidar türleri* ve *iktidarın kaynakları* olarak iki ana bölümde ele almaktadır. Buna göre iktidar türleri devlet ya da toplum açısından bakıldığında kolektif ya da dağılımsal, devlet ya da toplumun bireyleri örgütleme ve kontrol etmesi açısından bakıldığında yaygın ya da yoğun, devlet ya da toplumu örgütleme yöntemi açısından bakıldığında otoriter ya da çoğulcu olmaktadır. İktidarın kaynakları ise askerî, siyasal, ekonomik ve ideolojik

kaynaklardan ibarettir. Mann'e göre iktidar kaynakları birbirinden bağımsızdır. Çünkü her biri kendi örgütsel mantığı ve ağları tarafından yönlendirilmektedir. İktidar türleri ise bu dört iktidar kaynağının birer vasfı ya da özelliğidir. Bu bağlamda Mann, siyasal iktidarı devlet gücünü kontrol etme yetisi olarak tanımlarken siyasal iktidarı despotik iktidar ve altyapısal iktidar olarak iki farklı kategoriye ayırmaktadır. Mann'e göre despotik iktidar kategorisinde yer alan devlet tipleri bekaları ve istikrarlarını sürdürebilmek için meşru güç kullanımı hakkına sıkça başvurmaktadırlar ve devletin toplumdan özerk ve soyut bir karaktere sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bunun karşısında, altyapısal iktidar kategorisinde yer alan devletler, devlet-toplum ilişkisi bağlamında topluma öncelik tanırken devletin başarısını topluma nüfuz ederek siyasal kararları uygulama kapasitesine bağlamaktadırlar. Altyapısal iktidarın topluma nüfuz etme çabası devletin, devletleşme düzeyi/süreci ile ilintiliyken *Devlet Kapasitesi* kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Mann, devlet kapasitesi kavramını topluma fiili olarak nüfuz etme ve siyasal kararları uygulama kapasitesi olarak tanımlamaktadır (Mann 1984: 212). Devlet kapasitesi kavramı, devlet aygıtının ampirik boyutunu temel alarak devletin genel niteliği üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda, devlet merkezli kuramsal yaklaşımlar devlet kapasitesini devletin politika üretip uygulayabilme yetisine bağlarken toplum merkezli kuramlar toplumsal aktörler ve sivil toplum kategorisinde tanımlanan olgularla karşılıklı işbirliği içinde politika belirleme ve uygulama yetisine bağlamaktadırlar.

Mann'e göre despotik iktidarlarda devlet kapasitesinin sadece güvenlik boyutu güçlüdür ve gerçekte güçlü olmak için gereken diğer boyutlar göz ardı edilmiştir. Bunun karşısında altyapısal iktidarlarda devlet iktidarı kollektif iktidar uygulaması olarak toplum aracılığıyla toplumsal yaşamı denetlemektedir. Başka bir deyişle despotik iktidar, toplumdan özerk ve soyut bir iktidarken; altyapısal iktidar, toplum aracılığıyla işleyen bir iktidardır (Lucas 1998: 91). Bir devletin güçlü olması, despotik iktidar ile altyapısal iktidarın birlikte var olmasına bağlıdır. Yani, despotik devletler sadece görünürde güçlü görünmektedirler ve gerçekte güçlü olup olmadıkları altyapısal iktidara sahip olup olmadıklarına bağlıdır. Yani bir devlet, güçlü bir güvenlik aygıtına sahip olmakla birlikte ülkenin tüm coğrafi bölgelerine hâkimiyetini topluma nüfuz eden kurumlar aracılığıyla uygularsa ancak güçlü sayılabilir.

Mann'ın despotik ve altyapısal iktidar ayrımından hareketle devlet kapasitesi kavramını devletin toplumsal aktörlerle birlikte karar alması ve bu kararları toplum içindeki engellere rağmen uygulayabilmesi ve toplumu bu kararlar doğrultusunda yönlendirme ve yönetme kapasitesi olarak tanımlayabiliriz. Mann'ın ortaya koyduğu devlet kapasitesi tanımını açmaya çalışan Mihály Fazekas'a göre devlet kapasitesi,

politika kapasitesi, idarî kapasite ve müzakere kapasitesi olarak üç farklı boyutun karşılıklı etkileşimle bir bütünü oluşturma sürecinin bir sonucudur.

Mihály Fazekas'a Göre Devlet Kapasitesi Kavramı'nın Boyutları (Fazekas 2011: 9)

Politika kapasitesi, devletin toplumsal aktörleri karar alma mekanizmasına dâhil etmekte doğru tercihlerin verilmesi ve yönetilmesiyle ilgili olarak karar verme süreçlerini yapılandırma, koordine etme ve bu süreçlerle ilişkili araştırmaların yapılması için gerekli kaynakları düzenleme becerisi ve yeteneğidir (Fazekas 2011: 9). İdarî kapasite, politika kapasitesi ve müzakere kapasitesi arasında bir köprü işlevi görerek siyasal kararların uygulanması için bürokrasinin verimli çalışmasını sağlayabilme kapasitesidir. Başka bir ifadeyle idarî kapasite, devletin siyasal kararları uygulamak için ihtiyaç duyduğu insan, bilgi, fizikî ve malî kaynakları en verimli şekilde yönetme kapasitesidir (Fazekas 2011: 9). Müzakere kapasitesi ise, devletin toplum desteğini almak için toplumsal aktörlerle işbirliği ve müzakere etme ve toplumun devlet ile bilgi paylaşımı gibi kaynakları harekete geçirme kapasitesidir (Fazekas 2011: 10).

Aslında Mann'ın devlet-toplum ilişkisine bakış açısı devletin kurumsal ve territoryal merkezleşmiş doğası üzerine yoğunlaşmaktadır ve devlet kapasitesini sivil toplumu çevreleyebilme kapasitesiyle ölçmektedir. Fakat Mann'ı diğer neo-Weberyen kuramcılardan farklı kılan husus bu çevrelemenin tek taraflı olmayıp karşılıklı ilişki ve etkileşimle gerçekleşmesi gerektiğine yaptığı vurgudur. Bu bağlamda Mann, devleti, toplumdan tam olarak bağımsız görmese de devletin toplum karşısında göreceli bir özerkliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir. Mann'ın Devlet Kapasitesi kavramsallaştırması her şeyden önce bir kurumlar bütünü olarak devletin ülkesel sınırlar üzerinde kontrol becerisi ve toplumsal aktörlerle ilişkilerini

düzenleyebilme yeteneğini ifade etmektedir. Burada söz konusu olan, devletin toplumsal alanda kendine yer edinebilme arayışıdır. Bunu da ağırlıklı olarak iletişim, ulaşım, eğitim ve idarî araçlar aracılığıyla siyasal lojistik tekniklerini uygulayarak yapmaktadır.

8. Genel Güç Teorisi

Genel teoriler, hipotez ile ampirik araştırmaların ilişki biçiminin niteliği ve mekanizması üzerine yoğunlaşarak yeni hipotezlerin oluşturulması, mevcut bilgi ve bulguların sistematikleştirilerek bütüncülleştirilmesi ve tarihsel birikim ve kazanımların söylemleştirilmesi yönünde genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu genel çerçeve, temel nedenler üzerinde durarak nedensel etkenleri ve mekanizmayı açıklamaya çalışır ve bu iki temel referans noktası, yani nedensel etkenler-mekanizmalar genel teorilerin sert çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu metodolojik çaba, bir araştırma için üç tür katkı sağlayabilmektedir: Bunlar, yeni hipotezlerin ortaya çıkarımı, araştırma bulgularının sistematikleştirilerek bütüncülleştirilmesi ve sonuçların analitik betimlemesinden ibarettir. Bu çerçevede genel teoriler, nihaî etkeni, mekân-zaman sınırlarının anlamsal içeriğinin ötesine taşıyarak öznel bir mekanizmaya bağlar. James Mahooney'e göre bir genel teori, temel etken bağlamında nedensel etken ve nedensel mekanizmayı gösteren bir genel ilkedir. Nedensel etken, araştırmanın aslî bölümünü oluştururken sahip olduğu özellikleri sonuçlar ve ilişkileri betimler. Bir genel teorinin nedensel etkeni ya da etkenleri bir araştırmanın alt düzeydeki bileşenlerinden oluşmaktadır. Nedensel mekanizma ise nedensel etkenin, özelliğini ya da özelliklerini açıklayarak sonuca varmaya çalışır. Böylece nedensel mekanizma, nedensel etkenin hakikî sonuca ve ilişkisel biçimselliğine sebebiyet veren özgül yönünü oluşturmaktadır. Ancak bu süreç deneylenemez ve mekân-zaman sınırlarının dışında kalarak ampirik bir şekilde gözlemlenemez. Buna rağmen, genel teorilerde nedensel mekanizma, sonuçlar ve ilişkilerin ontolojik nedeni gibi varsayılr ve gerçek mekanizmalar ve nihaî sebepler olarak değerlendirilir (Mahooney 2004: 463-465). Bu bağlamda genel teoriler evrenin temel ontolojik meseleleriyle ilgilenirken, belirli temel mekanizmalar ve varlıkların toplumsal gerçekleri nasıl şekillendirdiğini anlatmaya çalışmaktadır. Mahooney'e göre tarihsel sosyoloji bağlamında en az beş genel teori kullanılmıştır ya da kullanılabilir. Bunlar, İşlevselci, Rasyonel Tercih, Güç, Neo-Darwinist ve Kültürel teorilerinden ibarettir. Bu teoriler nedensel etkenler ve nedensel mekanizmalar açısından birbirlerinden ayrılmaktadırlar (Mahooney 2004: 472)

Genel Teorilerin Tipolojisi					
	İşlevselci	Rasyonel Tercih	Güç	Neo-Darwinist	Kültürel
Nedensel Etken	Toplumsal Sistem	Birey	Toplumsal Etmen	Gen	Toplam
Nedensel Mekanizma	Talepler/İhtiyaçlar	Akıcılık	Araçsalıcı Kaynaklar	Uyum için İşbirliği	Anlamsal Tecrübeler

Bütün genel teorilerde ampirik hipotezlerin çıkarımı, mevcut ilintisel bulguların bütüncülleştirilmesi ve tarihsel sonuçların analizi olarak üç tür ampirik strateji kullanılmaktadır. Bu strateji kullanımında, temel ilke, belirli etken ve nedensel mekanizma varsayılarak nedensel mekanizma öznel bir özelliğe işaret etmektedir ve ardıcı ilkeler bağdaştırıcı ilkeler olarak ampirik içeriği bu mekanizmaya bağlar. Böylece araştırmacı yüksek düzeydeki öznel ilkelerden gözlemlenebilir ampirik düzeydeki ilkelere ilerleme imkânı sağlar ve Occam İlkeleri'ni kullanarak minimum olası ilkelerden maksimum olası ampirik sorunsalları oluşturur. Kısacası genel teoriler, belirli etkenler ve mekanizmalar çerçevesinde şekillenen ve ilkin ontolojik nedenleri ele alan genel ilkelerdir. Bu teoriler ampirik olmalarına rağmen bağlayıcı hipotezler aracılığıyla objektif analizlere bağlanabilirler. Bu bağlamda araştırmacı hipotezlerin çıkarımı, bilgi ve bulguların bütüncülleştirilmesi ve sonuçların analizi olarak üç farklı strateji kullanabilir. Bu stratejilerin her biri, nihaî neden, nedensel mekanizmada gizlidir ilkesini varsayarak analizin kara kutusunu doldurmaya çalışır (Mahoonney 2004: 475).

Genel teoriler bağlamında toplumsal etmeni nedensel etken ve araçsalıcı kaynakları nedensel mekanizma olarak gören Genel Güç Teorisi, güç ilkesini sonuçların temel nedeni olarak varsaymaktadır. Bu teoriye göre toplumsal etmenlerin kaynaklarını kimlikler, yetenekler ve devamlılık arz eden niyetler oluşturmaktadır ve bu etmenler olayları tarihsel süreci çerçevesinde ileri götürmektedir. Genel Güç Teorisi'nin nedensel etkenleri, toplumsal etmenler ya da insan kitleleridir ki görelî bir koordine davranış sergileyebilirler. Örneğin devletler, sınıflar, toplumsal-siyasal hareketler ve örgütler toplumsal etmen olarak hesap edilir. Toplumsal ve kitlesel etmenler, kendi davranışlarına güç bağışlayan kaynakları kontrol etmektedir. Bu kaynaklar, sanayi ürünler ya da insanî güç gibi nesnel ya da bilgi ve saygınlık gibi öznel kaynaklar olabilir. Bir toplumsal ya kitlesel etmenin gücü, kendi niyetlerini gerçekleştirmek yönünde seferber ettiği kaynakların genişliğinin yelpazesıyla ilintilidir. Güçlü etmenler, yeteneklerini önemli niyetler doğrultusunda seferber edebilmektedir. Böylece güç, yapılabilişliğin yapılmasıyla anlam bulur.

Buradaki güç kavramı fizikteki güç kavramıyla aynı anlamı taşımaktadır ve bir işin birim zamanda yapılma hızını kastetmektedir (Mahooney 2004: 479).

Genel Güç Teorisi'ne göre toplumsal etmenler, önemli nedensel etkenlerdir ve bu sebeple etmenler tanımlayıcı kaynaklar, betimleyici sonuçlar ve ilişkilerin nihaî nedenleridir. Bu bağlama kaynaklar ve potansiyel soğut öğeler öznel içerikli sonsuz olduğundan dolayı hem bazı özel davranışların niyeti hem de özel sonuçların şekillenmesini sağlayabilir. Bu teori, toplumsal etmenler arasındaki tezatta odaklanmaktadır. Buna göre genellikle toplumsal/kitlesel etmenler engeller olmadan sonuçları gerçekleştiremezler. Yani sonuçlar belirli amaca ulaşmak için rekabet ettikleri etmenler arasındaki tezettan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Genel Güç Teorisi, bir etmenin diğer etmenler üzerine tam bir hâkimiyet sağladığını varsaymaz, belki güç düzeyi açısından etmenler arasındaki farklılıkların sonuçlara ulaşmak yönündeki farklı katkılarını yansıtır. Bu açıdan *Genel Güç Teorisi* bir etmenin bir amaca ulaşmak yönünde amaca yönelik gücüne (*power to*) işaret etmektedir (Mahooney 2004: 480).

Genel Güç Teorisi'ni kullanarak çeşitli ve farklı modeller oluşturulabilir. Bunun temel ilkesi ise sonuçlar, tüm etmenlerin gücünün toplamından ibarettir varsayımdır. Burada şu nokta dikkate alınmalıdır ki bazı etmenlerin sonuca yönelik gücü pozitif bazılarının ise negatif yönde etki bırakmaktadır ve bu etki yönü dikkate alınarak sonuçlar tüm etmenlerin gücünün toplamından ibarettir varsayımı uygulanır. Kısacası Genel Güç Teorisi bağlamında sonuç ve etmen arasındaki ilişki şu formülle özetlenebilir: $S = \sum G_{ES}$.

Başka bir ifadeyle devlet, sınıflar, örgütler ve toplumsal hareketler, kolektif etmenler olarak güç kaynaklarının kontrolü ve yönetimiyle etki bırakmaktadır. Bu güç kaynakları hem insan gücü ve teknolojik ürünler gibi maddî ürünler hem de prestij ve bilgi gibi öznel ürünler olabilir. Bu kaynaklar, etmenlere eylem niyeti ve gücü vermektedir. Her bir kaynak belirli bir durumda etmenlerin eylemlerini belirli bir sonuca ulaştırırken etki bırakmaktadır. Mahoney'e göre güç, kapasite (*capacity*) ve türümden (*emanation*) oluşmaktadır. Burada kapasiteden kasıt bir etmenin belirli zaman dilimi ve mekânda sonuca etkilemekteki potansiyel gücüdür. Türüm ise sonuca etki bırakarak eyleme dökülen potansiyel gücün ölçü ve miktarıdır. Bir etmenin gücü için bu iki öge gerekli olmakla birlikte kapasite türümsüz güç niteliği taşımamaktadır. Yani: Bir Etmenin Belirli Bir Sonuca Yönelik Gücü (G_{ES}) = Bir Etmenin Belirli Bir Sonuca Yönelik Kapasitesi (K_{ES}) * Bir Etmenin Belirli Bir Sonuca Yönelik Türümü (T_{ES}) ($G_{ES} = K_{ES} * T_{ES}$).

Genel Güç Teorisi'ne göre toplam sonuç yani eylemlerin toplam çıktısı çeşitli

etmenlerin gücünün toplamıdır. Böylece bir olayın toplam sonucu etmenlerin pozitif veya negatif güçlerinin belirli tikel sonuç üzerindeki güçlerinin toplamıyla eşittir. ($S = \sum_{E=1}^n G_{ES}$).

Kapasite ve türüm unsurlarının gözle görülür deneysel kabiliyetleri olmadığından dolayı *Genel Güç Teorisi* diğer genel teorilerde olduğu gibi sürecin mekanizmasını ilişkisel ya da bağlantılı varsayımlar (Bridging Assumptions) üzerine kurgulanarak sonuç çıkarmaya çalışmaktadır. Bu da genellikle tümevarımsal bir süreçle gerçekleşmektedir. Bu bağlamda bu teorinin varsayımlarına göre bir tarihsel sürecin sonucu olarak ortaya çıkan devlet-toplum ayrışması, çekişmesi ve çatışması devlet ve toplum etmenlerinin sonuca yönelik etki bırakacak eylemlerinin toplam farkıdır. Bu anlamda devlet-toplum ayrışması devlet ve toplum arasındaki güç dengesinin oynaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani devlet-toplum arasındaki güç dengesi bozulduğunda devlet-toplum çatışması ortaya çıkmaktadır. Bunu da devlet-toplum ayrışması (A_{dt})=Ayrışmayla sonuçlanan devletin gücü (G_{dA})-Ayrışmayla sonuçlanan toplumun gücü (G_{tA}) olarak gösterebiliriz. ($A_{dt}=G_{dA}-G_{tA}$).

Bu formülde devletin, devlet-toplum ayrışmasına yönelik gücü devletin güç kaynaklarının kapasite ve türümünün çarpısı olarak ortaya çıkarken toplumun gücü toplumsal güçlerin kapasite ve türümünün çarpısından ortaya çıkmaktadır. Böylece devlet-toplum ilişkisinde güç dengesizliğini devlet-toplum ayrışması (A_{dt})=Devletin elinde bulunan güç kaynaklarının toplum üzerindeki kapasite ve türümünün çarpısı ($K_{dA} * T_{dA}$) -Toplumun elinde bulunan güç kaynaklarının kapasite ve türümünün çarpısı ($K_{tA} * T_{tA}$) şeklinde gösterebiliriz. Yani ($A_{dt} = (K_{dA} * T_{dA}) - (K_{tA} * T_{tA})$).

Örneğin devletin elinde bulunan en önemli güç kaynağını şiddet kullanımının meşruiyet tekeli olarak kabul edersek bu kaynağın kapasitesini ordu ve güvenlik güçlerinin sayısı ve boyutu gibi faktörlerle ve türümün de bu kapasitenin kullanımındaki sayısı ve sürekliliğiyle ölçebiliriz. Bu formüle istinaden eğer bir devlet, toplum ile olan ilişkisinin devam etmesinde ve düzenlenmesinde elinde bulunan bu kaynağı sıklıkla kullanmışsa yani bir güç kaynağı olan şiddet kullanımı meşruiyetini bir güç kapasitesi olarak önemli ölçüde türüme çevirmişse bu iki ögenin çarpısı yüksek olacaktır. Öte yandan buna paralel olarak toplum da elinde bulunan oy kullanımı ve mülkiyet haklarından doğan güç kapasitesini sıklıkla türüme çevirmişse buradaki fark azalmaktadır. Aksi takdirde devletin gücü üstün olup aradaki yüksek fark devlet ve toplum arasındaki ilişkisinin ayrılmaya, çekişmeye ve sonunda da çatışmaya doğru ilerlediğini gösterecektir. Bu mantıktaki önemli olan husus gücün etki yönüdür. Eğer her iki etmenin (devlet ve toplum) gücü özel konularda aynı

yönde olmasa devlet-toplum arasındaki ayrışma çatışmaya dönüşebilme potansiyeli taşımaktadır. Buradaki gücün yönünden kasıt **güçte** (*power to*) ve **güç üzerine** (*power over*) kavramları arasındaki ayrımıdır. Birinci kategori yani güçte gücün yapıcı rolü vardır ve işbirliği ya da uzlaşma momentleri gibi işlev görmektedir. İkinci kategoride ise gücün kontrolcü ve kısıtlayıcı yönü öne çıkmaktadır. Tarihsel sosyolojik araştırmalarda ikinci kategorinin kullanımı yaygın olarak toplumlarının pozitif ya da sıfır olan olayların analizinde işletilmektedir. *Genel Güç Teorisi* çerçevesinde de gücün yönünden kasıt kısıtlayıcı ve kontrolcü olması yani güç üzerine (*power over*) olmasıdır. Kısacası Genel Güç Teorisi bağlamında formülleştirdiğimiz ve devlet-toplum ilişkisi için tasarlamaya çalışacağımız modelde kullanacağımız formülleri şu şekilde özetleye biliriz:

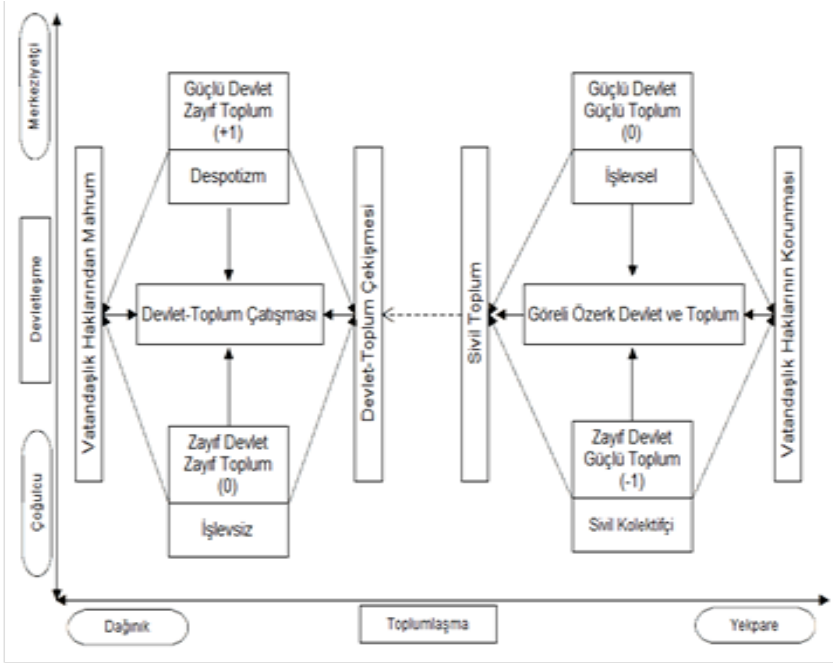
Genel Güç Teorisi Bağlamındaki Ögelerin İlişki Biçimleri	
Bir Etmenin Belirli Bir Sonuca Yönelik Gücü	$G_{ES} = K_{ES} * T_{ES}$
Toplam Sonuç	$S = \sum_{E=1}^n G_{ES}$
Devlet-Toplum İlişkisi	$A_{dt} = G_{dA} * G_{tA}$ $A_{dt} = (K_{dA} * T_{dA}) - (K_{dt} * T_{dt})$
Kısaltmalar: G: Güç, E: Etmen, S: Sonuç, K: Kapasite, T: Türüm, A: Ayrışma, d: Devlet, t: Toplum.	
Not: Buradaki güç kavramı güç üzerine (<i>power over</i>) anlamında kullanılmıştır.	

9. Devlet-Toplum İlişkisi Analizi İçin Analitik Model Önerisi

Genel bir açıdan, toplumun yapısal özellikleri, devletin yapısal özellikleri ve ekonomi, kültür ve uluslararası toplum gibi dış muhitin etmenleri devlet-toplum ilişkisini şekillendirmektedir. Burada devletin ve toplumun yapısal özellikleri bağlamındaki devlet ve toplumun gücü aslı faktörler olarak genel çerçeve önerisi modelinin birbirine dikey iki yörüngesini teşkil etmektedir. Devletin gücünden kasıt Michael Mann'ın tanımındaki siyasal güçtür. Sadece burada siyasal gücün kalitesi yani merkezîyetçiliğe karşın çoğulculuğu dikkate alınmıştır. Bu sebeple devletçilik kavramı devletin eylemdeki hem kapasitesi hem de türümünü ifade etmektedir. Ayrıca devletleşme kavramından kasıt kurumsallaşma sürecindeki devletin yapılaşmasının ölçüsü ve derecesidir. Modelin yatay yörüngesinde yer alan toplumlaşma ölçeği ise toplumun devlete karşı ve devlet üzerinde gücünü ifade etmektedir.

Bu bağlamda James Mahooney'in Genel Güç Teorisi, Michael Mann'ın siyasal güç tınıımı, Joel S. Migdal'ın toplum içindeki devlet teorisi, Barry Buzan'ın devlet fikri,

Bobo Jessop'un stratejik ilişki düzeyine Eran Vigoda Gadot'un vatandaşlık sınıflandırılması dikkate alınarak devlet-toplum ilişkisinin çeşitli biçimlerini şu şekilde genel bir çerçeveye oturtabiliriz:

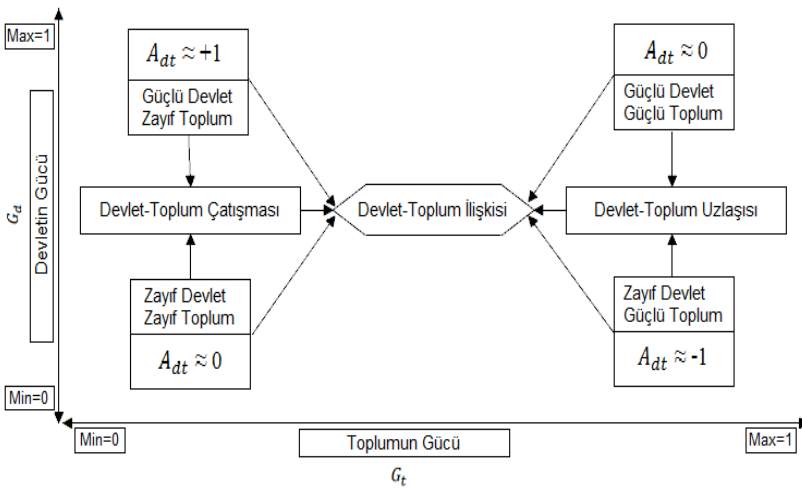
Burada devletin gücünün niteliği çoğulcu ya merkeziyetçi olmak üzere toplumun dağınık ya da yekpare olarak toplumlaşma niteliğiyle ilişkisi dört tür devlet-toplum ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Bunlar İşlevsiz Güç Yapısı, İşlevsel Güç Yapısı, Despot Güç Yapısı ve Sivil Kolektifçi Yapı türlerinden ibarettir.

İşlevsiz Güç Yapısı: Bu durumda ne güçlü bir bürokrasiye sahip olan ve ülke genelinde otorite kurabilme kabiliyeti olan bir devlet yapısı ne de kolektif dayanışması olan ve yekpare hareket etme kabiliyeti olan toplum yapısı bulunmaktadır. Bu tür ilişkide güç, toplumun çeşitli etnik ve grupları arasında dağılmıştır ve ülke geneline istikrarsız bir durum hâkimdir. Bu tür ilişkide her an Hobbes'in tâbiriyle herkesin herkes aleyhine savaş ihtimali bulunmaktadır. Devlet-toplum ilişkisi kırılgan bir zeminde ilerlerken her an devlet ile toplum arasında çatışmanın yaşanabileceği tehlikesi vardır ve devlet, kamu politikaları ve istikrarı sağlamaktan acizdir. Böylece her iki ögenin gücünün toplamı sıfıra yakındır ve devlet-toplum ilişkisinin en uç noktasını oluşturmaktadır.

İşlevsel Güç Yapısı: Bu durumda bir toplumun toplumlaşma kriterleri en yüksek seviyesine ulaşmıştır ve birinci türün aksine toplumsal dayanışma mevcuttur. Bunun yanı sıra devletin de sert bürokratik yapılanması yüksek seviyededir ve güçlü devlet yapısı bulunmaktadır.

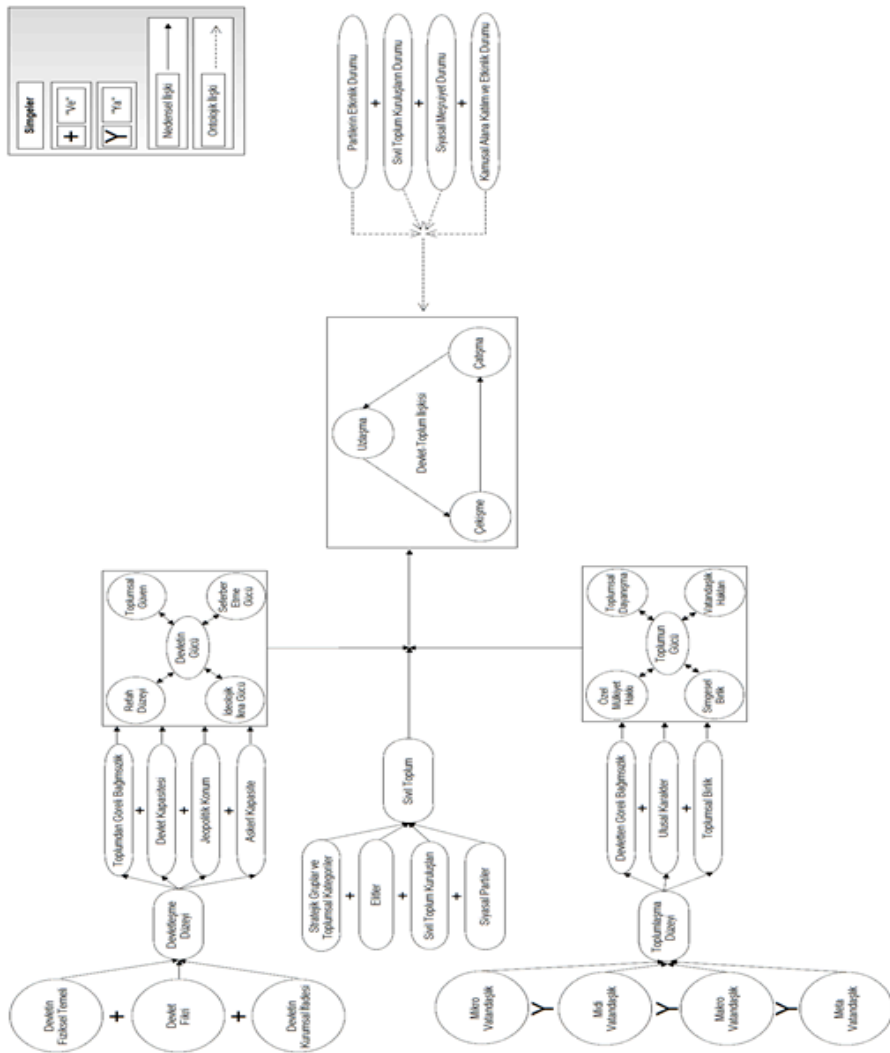
Despot Güç Yapısı: Bu durum, merkeziyetçi güçlü bir devletin zayıf topluma yönelik ilişkisinden ortaya çıkmaktadır. Burada devlet, güçlü ve otoriterdir ve toplumun düzeni güvenlikçi yöntemlerle sağlanmaktadır. Bu tür ilişkide toplumun etnik, sınıf ve diğer toplumsal kategorileriyle devlet arasında çatışmanın çıkabileceği riski yüksektir. Bunun için devlet, tekel güç kullanma meşruiyetine sahip tek yapı olduğunu göstermek için sıkça açık güç kullanımından yararlanmaktadır. Bu tür ilişkide toplumun istikrarı güvenlikçi yöntemlerle sağlandığından dolayı meşruiyet krizi daima devletin iktidar uygulanışının pususundadır. Bu sebeple devletin egemenliği zayıflayıp iktidar boşluğu ortaya çıktığı takdirde toplumsal düzen ve istikrar bozulabilir. Bu tür ilişkide, devletin despotizmden devlet-toplum arasında verimli bir dengenin olduğu noktaya ulaşmanın yolu devletin gücünün azalması ve buna paralel olarak toplumun toplumlaşarak güçlenmesidir.

Sivil Kollektifçi Yapı: Bu durum, güçlü bir toplumda devletin gücü ve müdahalesinin minimum olduğuna işaret etmektedir. Bu tür ilişkide devlet-toplum ilişkisinde çatışmanın yaşanabileceği ihtimali en düşük seviyededir. Bu durumda devlet daha çok bir koordinatör gibi davranmaktadır ve önemi içsel çıkar kümesi olmaktan ziyade araçsal işlevselliğine bağlıdır. Yani devlet bizzatıhi kutsal değildir. Belki toplumun yararına işlev görebilen etkili bir araçtır.

Kavam ve Malmir'in formüle ederek modelleştirmeye çalıştığı bu genel çerçeve iki düzeyden oluşmaktadır. Birinci düzey, modelin temeli ve çekirdeğini oluşturarak etmen-sonuç ilişkisi bağlamında mantıksal-nedensel ilişki çerçevesinde tanımlanmaktadır. Buna göre bir sonuca ulaşmak için gereken koşulların birleşmesi ve konjunktörün oluşması (Conjuncture of Necessary Causes) birinci düzeyi oluştururken bir sonucun (equifinality) gerçekleşmesi için yeterli çeşitli koşulun birleşmesi ikinci düzeyi oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle birinci düzeydeki koşullar arasındaki ilişki "ve" ile birleşirken ikinci düzeydeki koşullar "ya/veya" ile birleşmektedir. Böylece devlet-toplum arasındaki ilişkiyi bu mantıksal süreç içinde bir sonuç olarak kabul edersek bu sonuç devletin gücü, toplumun gücü ve elitlerin gücünün çarpısından ortaya çıkmaktadır (Kavam&Malmir 2015: 170-179). Bunu da $I_{dt} = G_d * G_t * G_e$ şeklinde gösterebiliriz. Yani G_d , G_t ve G_e ayrı ayrı gerekli koşul iken birleşince yeterli koşul olmaktadırlar. Modelin ikinci düzeyi ise temel unsurlar olmamalarına rağmen sonuca etki bırakabilen önemli etmenler ve değişkenleri kapsamaktadır. Bu değişkenlerin işlevi sadece temel etmenleri eylemleştirmek değil, belki sonuç değişkeninin gerçekleşmesinde önemli nedensel etkileri olmalarıdır. Mahooney'e göre birinci ve ikinci düzey arasında üç mantıksal ilişki türü mevcuttur. Bunlar da nedensel, ontolojik ve ikame edilebilirlik (substitutability) ilişkilerinden ibarettir.

Tüm bu yaklaşımlar, formüle etmeler ve modelleştirme çabalarının bir sonucu olarak devletin gücü diplomatik ve uluslararası gücün temsilcisi olarak askerî kapasite ve jeopolitik konum, bürokratik gücün temsilcisi olarak devlet kapasitesi ve devletin sınıflar ve toplumsal kategorilerden bağımsızlığının toplanmasıyla belirlendiğini söyleyebiliriz. Bunu da Devletin Gücü (G_d) = Askerî Kapasite + Jeopolitik Konum + Devlet Kapasitesi + Devletin Toplumdan Görelî Bağımsızlığı şeklinde gösterebiliriz. Öte yandan toplumun gücü de toplumsal birlik, ulusal karakter, ve toplumun devletten görelî bağımsızlığı etmenlerinin eklenmesi biçimi ya da toplanmasıyla belirlenmektedir. Bunu da Toplumun Gücü (G_t) = Ulusal Karakter + Toplumsal Birlik + Toplumun Devletten Görelî Bağımsızlığı şeklinde gösterebiliriz. Buradaki iki düzey ve üç ilişki türünü temel alarak şu model önerilmektedir:

10. Sonuç

Modern siyasetin özünü oluşturan devlet ve toplum arasındaki ilişki, doğası gereği esnek sınırlara sahip olup karşılıklı etkileşimle bir bütünü oluşturmaktadır. Bu ilişkinin temel dinamiğini devletin kurumsal ifadesiyle toplumsal güçlerin özgül bir konfigürasyonu oluşturmakta ve kırılğan yansımaları olan istikrarsız bir uzlaşma dengesini içermektedir. Bu dengenin incelenmesindeki asıl konu devletin hem

kurumsal-fiziksel hem de toplumsal-grupsal yönlerine eşit bir düzeyde ağırlık vermek meselesidir. Bu bağlamda evrenin temel ontolojik meseleleriyle ilgilenirken, belirli temel mekanizmalar ve varlıkların toplumsal gerçekleri nasıl şekillendirdiğini anlatmaya çalışan genel teoriler, yüksek düzeydeki öznel ilkelere gözlemlenebilir ampirik düzeydeki ilkelere ilerleme imkânı sağlamaktadır.

Bu çerçevede bir genel teori olarak Genel Güç Teorisi'nin ortaya koyduğu metodolojik yaklaşımdan yola çıkarak devletler ve toplumlar arasında dört farklı devlet-toplum ilişkisinden bahsedilebilir. Bu ilişki türleri zayıf bir toplumun sahip olduğu zayıf bir devletle işlevsiz güç ilişkisi, güçlü bir toplumun sahip olduğu güçlü bir devletle işlevsel güç ilişkisi, zayıf bir toplumun sahip olduğu güçlü bir devletle despot güç ilişkisi ve güçlü bir toplumun sahip olduğu zayıf bir devletle sivil kolektifçi ilişkisi türlerinden oluşmaktadır. Bu sınıflandırmada toplumsal etmen, nedensel etken ve araçsal kaynaklar, nedensel mekanizma olarak kabul edilirken, güç ilkesinden doğan sonuçlar temel neden olarak kabul edilmiştir.

Bu bağlamda devletin gücünün niteliği, yani devletleşme düzeyi devletin fiziksel ifadesi, devlet fikri ve devletin kurumsal ifadesinin karşılıklı ilişkiyle bir bütünü oluşmasından oluşurken, belirleyici öğeleri devletin toplumdan görece bağımsızlığı, devlet kapasitesi, ülkenin jeopolitik konumu ve askerî kapasitesi olmuştur. Bunun sonucunda bir devletin güçlü ya da zayıf olması refah düzeyi, toplumsal güven, ideolojik ikna gücü ve seferber etme gücü faktörleri aracılığıyla ölçülebilir nitelik taşıdığı ileri sürülmüştür. Toplumsal açıdan ise toplumun halkçı birlik inşası, yani toplumlaşma düzeyi vatandaşlık kavramının oluşum niteliğinden oluşurken, toplumun devletten görece bağımsızlığı, ulusal karakteri ve toplumsal birlik belirleyici öğeler olarak kabul edilmiştir. Bunun sonucunda bir toplumun güçlü ya da zayıf olması özel mülkiyet hakkı, toplumsal dayanışma, simgesel birlik ve vatandaşlık hakları faktörleri aracılığıyla ölçülebilir nitelik taşıdığı ileri sürülmüştür. Devletler ve toplumlar arasındaki bu güçlü-zayıf ilişkisi türlerinden uzlaşmacı, çekişmecî ve çatışmacı devlet-toplum ilişkisi doğduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç bağlamında devletler ve toplumlar arasındaki uzlaşma, çekişme ve çatışmanın belirleyici unsurları sivil toplumun gücüne anlam veren stratejik gruplar ve toplumsal kategoriler, elitler, sivil toplum kuruluşları ve siyasal partiler öğeleri olduğu değerlendirilmiştir. Önerilen modelin nedensel boyutunu oluşturan bu çok-boyutlu ve çok-düzeyleli ilişki türleri siyasal meşruiyet durumu ve bireylerin kamusal alana katılım ve etkinlik durumuyla ontolojik ilişki içinde olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Kaynaklar

- BUZAN, B. (2015) *İnsanlar, Devletler ve Korku*. (Çev. Ed. Emre ÇITAK). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- EVANS, B. P. (1995) *Embedded Autonomy : States And Industrial Transformation*. New Jersey: Princeton University Press.
- EVANS, B. P. (1997) *State-Society Synergy: Government and Social Capital in Development*. California: University Of California at Berkeley.
- FAZEKAS, M. (2011) *State Capacity in Hungary - Characteristics, Causes, Impacts*. London: University of Cambridge.
- GADOT, E.V. (2009) *Building Strang Nations; Improving Governability and Public Management*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- GÖKÇE, G., GÖKÇE, O. (2015) "Devlet Kapasitesi: Kavramın Kuramsal Çerçevesi, Bileşenleri ve Türkiye'nin Görünümü". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 17. Sayı: 2. 1-34.
- JESSOP, B. (2013) *Devlet Teorisi, Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*. (İngilizceden Çeviri: Ahmet Süreyya ÖZCAN). Ankara: Epos Yayınları.
- JESSOP, B. (2016). *Devlet, Dün, Bugün, Gelecek*. (İngilizceden Çeviren: Atilla GÜNEY). Ankara: Epos Yayınları.
- KAVAM, A. MALMIR, M. (2015) "Devlet-Millet Ayrışmasının Araştırılması İçin Analitik Bir Modelin Sunulması (Devlet ve Toplum İlişkinin Model Bulma Arayışı)". *Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*. ss.157-198.
- LUCAS, J. (1998) "The Tension Between Despotism and Infrastructural Power: The Military and the Political Class in Nigeria", *Studies in Comparative International Development*. 33 (3), pp. 90-113.
- MAHONEY, J. (2004) "Revisiting General Theory in Historical Sociology". *Social Forces*. Dec 2004. 83, 2. PP. 459-489.
- MANN, M. (1984) *The Autonomous Power of The State*. Oxford, UK: Blackwell
- MIGDAL, J. S. (1988) *Strong Societies and Weak States. State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*. New Jersey: Princeton University Press.
- MIGDAL, J. S. (2004) *State in Society: Studying How States and Societies Transform and Constitute Another*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OĞUZ, Ş. (2013) "Kurumsalcı Bir Kurgu Olarak Kalkınmacı Devlet: Tarihsel ve Kuramsal Bir Eleştiri". *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 46, Sayı 4, Aralık 2013, s. 107-128.
- SAGLAM, İ. (2016) "Peter B. Evans, Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. Cilt 13, Sayı 50, 2016, s. 125-130.

Babak Shahed <https://orcid.org/000-0003-0459-4996>

Dr. Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.

E-posta: shahedbabak@gmail.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 24 Ekim 2019

Yayına kabul edildiği tarih: 14 Ocak 2021

E-yayın tarihi: 24 Ocak 2021

Çıktı sayfa sayısı: 37

Kaynak sayısı: 16